Archive of SID.ir

Civilizational interdisciplinary studies of Islamic Revolution

A Multi-Criteria Analysis of Social Justice in Rural Land Use with an Approach Based on the Statement on the Second Step of the Islamic Revolution

Somayyeh Sadat Mousavi[1] | Ali Reza Darban Astaneh[2]

DOR:

15

Vol. 4
Autumn 2025

Research Paper

Received:
8 March 2025
Revised:
12 July 2025
Accepted
20 August 2025
Published:
23 September 2025
P.P: 137-169

ISSN: 2980-8901
E-ISSN: 2821-1685

Abstract

Social justice in land use is considered one of the fundamental pillars of sustainable rural development and the optimal management of land as a public asset. In the Statement on the Second Step of the Islamic Revolution, justice is introduced as a key principle for achieving progress and sustainable development. In this regard, ensuring justice in the distribution of resources and land uses plays a crucial role in strengthening spatial justice, improving quality of life, and fostering balanced rural development. The present study aims to evaluate the status of social justice in rural land use in Tehran Province and to propose practical strategies within the framework of the Statement on the Second Step of the Islamic Revolution. The findings reveal that imbalance in the distribution of essential land uses has reduced rural residents' access to vital infrastructure. Data analysis using the VIKOR model shows that a significant proportion of the studied villages are in an unfavorable situation in terms of social justice. Moreover, the study highlights that the dominance of a physical-oriented perspective in rural master plans has marginalized social and justice-oriented aspects, thereby intensifying spatial inequalities. Accordingly, there is an urgent need to reconsider policies on land and resource allocation in rural areas, based on social justice and in line with the recommendations of the Statement on the Second Step of the Islamic Revolution. It is recommended that justice-oriented approaches be strengthened in rural spatial planning and that executive policies be designed to enhance land productivity and reduce spatial inequalities in rural regions.

Keywords: Social justice, land use, Second Step of the Islamic Revolution Declaration, multi-criteria analysis, VIKOR model.

1. PhD student in Geography and Rural Planning, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. Corresponding Author: Assistant Professor, Department of Human Geography, Faculty of Geography, University of Tehran, Tehran, Iran. astaneali@ut.ac.ir

Cite this Paper: Mousavi'S & Darban Astaneh'A.(2025). A Multi-Criteria Analysis of Social Justice in Rural Land Use with an Approach Based on the Statement on the Second Step of the Islamic Revolution. Civilizational interdisciplinary studies of Islamic Revolution. 4(15), 137-169.

Publisher: Imam Hussein University

© Authors

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

نشریه مطالعات میان رشته‌ای تمدنی انقلاب اسلامی

۱۵

سال چهارم

پاییز ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۸

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۲۹

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۰۱

صص: ۱۶۹-۱۳۷

شاپا چاپی: ۴۹۵۵-۲۶۴۵

الکترونیکی: ۵۲۶۹-۲۶۴۵

تحلیل چندمعیاره عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی با رویکرد بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی

سمیه‌سادات موسوی[۱] | علیرضا دربان آستانه[۲]

چکیده

عدالت اجتماعی در کاربری اراضی، یکی از ارکان اساسی توسعه پایدار روستایی و مدیریت بهینه زمین به‌عنوان یک ثروت عمومی محسوب می‌شود. در بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، عدالت یکی از اصول بنیادین برای دستیابی به پیشرفت و توسعه پایدار معرفی شده است. در این‌راستا، تأمین عدالت در توزیع منابع و کاربری‌های اراضی، نقش کلیدی در تقویت عدالت فضایی، بهبود کیفیت زندگی و توسعه متوازن مناطق روستایی دارد. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی وضعیت عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی استان تهران و تبیین راهبردهای اجرایی در چارچوب بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عدم تعادل در توزیع کاربری‌های اساسی، موجب کاهش سطح بهره‌مندی ساکنان روستایی از زیرساخت‌های ضروری شده است. تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل ویکور نشان داد که بخش قابل‌توجهی از روستاهای مورد مطالعه، در وضعیت نامطلوبی از نظر عدالت اجتماعی قرار دارند. هم‌چنین تحلیل‌ها نشان می‌دهد که در طرح‌های هادی، نگاه کالبدی‌محور باعث شده جنبه‌های اجتماعی و عدالت‌محور در حاشیه قرار گیرد و این مسئله بر نابرابری‌های فضایی تأثیرگذار بوده است. براین‌اساس، ضرورت بازنگری در سیاست‌های تخصیص زمین و منابع روستایی برمبنای عدالت اجتماعی و در راستای توصیه‌های بیانیهٔ گام دوم انقلاب، بیش از پیش احساس می‌شود. در این‌راستا، پیشنهاد می‌شود رویکردهای عدالت‌محور در برنامه‌ریزی فضایی روستایی تقویت شده و سیاست‌های اجرایی به‌گونه‌ای تدوین شوند که موجب ارتقای بهره‌وری زمین و کاهش نابرابری‌های فضایی در مناطق روستایی گردد.

کلیدواژه‌ها: عدالت اجتماعی، کاربری اراضی، بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی، تحلیل چندمعیاره، مدل ویکور.

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: استادیار، گروه جغرافیای انسانی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

astaneali@ut.ac.ir

استناد: موسوی، سمیه‌سادات؛ دربان‌آستانه، علیرضا.(۱۴۰۴). تحلیل چندمعیاره عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی با رویکرد بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی؛ مطالعات میان‌رشته‌ای تمدنی انقلاب اسلامی، ۴(۱۵)، ۱۶۹-۱۳۷. DOR:

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

© نویسندگان

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مقدمه و بیان مسئله

یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان، مدیران و سیاست‌گذاران، تخصیص و توزیع بهینهٔ منابع، خدمات و کاربری‌ها به‌صورت عادلانه در سکونتگاه‌ها است. هم‌چنین، چگونگی استفاده از اراضی و الگوی تغییرات آن‌ها براساس نیازهای جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (حسینی‌جنبذی و کریمی، ۱۴۰۰؛ زیاری و مرادآبادی، ۱۳۹۵؛ عزت‌پناه و همکاران، ۱۳۹۴؛ ضرابی و همکاران، ۱۳۸۸؛ پورمحمدی، ۱۳۸۲؛ Beriasolice, 2010)؛ چراکه برنامه‌ریزی کاربری زمین به فرآیند تخصیص فعالیت‌ها یا کاربری‌های مختلف به واحدهای مشخص زمین در یک منطقهٔ جغرافیایی یا مقیاس فضایی خاص اشاره دارد (Ligmann, 2016). هدف اصلی این فرآیند، دستیابی به تعادل زیست‌محیطی و عدالت اجتماعی در روند توسعه و آبادانی سکونتگاه‌ها است (علی‌اکبری و عمادالدین، ۱۳۹۰). ازاین‌رو، برنامه‌ریزی کاربری زمین به‌دنبال ایجاد محیطی بهتر، سالم‌تر، موثرتر و دلپذیرتر برای مردم است و ازطریق سازمان‌دهی صحیح فعالیت‌ها در فضا، رفاه اجتماعی را تأمین می‌کند (کاشفی‌دوست و حاجی‌نژاد، ۱۳۹۴). یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌ها در تخصیص پایدار کاربری زمین در ابعاد اجتماعی، مفهوم عدالت است (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۵)، که در توزیع و پراکنش فضایی کاربری‌ها خود را نشان می‌دهد.

دسترسی عادلانه به زمین و استفاده بهینه از آن به‌عنوان مؤلفه‌ای اساسی در توسعه‌پایدار شناخته می‌شود (خاکپور و همکاران، ۱۳۹۶؛ محمودی و همکاران، ۱۳۹۲؛ به‌نقل‌از: زیاری و مرادآبادی، ۱۳۹۵؛ پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۳؛ ضرابی و همکاران، ۱۳۹۳؛ مهدی‌زاده، ۱۳۸۴؛ به‌نقل‌از: داوری‌نژاد مقدم و همکاران، ۱۳۹۷؛ Dimitrovski, et al., 2012). در این زمینه، آموزه‌های اسلامی با تأکید بر اصول عدالت، قسط و آبادانی زمین، هم‌راستا با مفهوم عدالت اجتماعی، به‌دنبال توزیع منصفانه منابع و فرصت‌ها برای تمامی اقشار جامعه هستند. ایجاد نهادهایی برای نظارت بر تحقق عدالت و هدایت ساختارها به‌سمت آن، عامل مهمی در حرکت سریع‌تر جامعه به‌سمت تمدن‌سازی و توسعه‌پایدار شناخته می‌شود (شمشیری و شمشیری، ۱۳۹۹).

هم‌چنین، بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی با تأکید بر عدالت اجتماعی به‌عنوان یکی از ارکان اساسی توسعهٔ کشور، هدف آن را دست‌یابی به سکونتگاه‌های عادلانه و متوازن در سطح روستاها

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

و شهرها می‌داند. دراین‌راستا، توزیع عادلانهٔ منابع و فرصت‌ها و ایجاد فرصت‌های برابر در استفاده از زمین و فضا، از محورهای اصلی سیاست‌گذاری‌های آن است. تأکید این بیانیه بر پیشرفت درجهت تحقق عدالت در تمامی ابعاد زندگی اجتماعی و اقتصادی، نشان‌دهندهٔ اهمیت موضوع عدالت در برنامه‌ریزی کاربری اراضی است.

توزیع بهینهٔ خدمات ارتباط مستقیمی با برنامه‌ریزی کاربری اراضی دارد (حسینی‌جنبذی و کریمی، ۱۴۰۰؛ Beriasolice, 2010) و به‌عنوان یکی از شاخص‌های مهم عدالت اجتماعی شناخته می‌شود (Gray, 2002). عدالت اجتماعی نیز از اصول اساسی در جامعهٔ اسلامی محسوب می‌شود (عمران‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۷۷). بااین‌حال، امروزه نظام کاربری اراضی به یکی از عوامل تشدید نابرابری‌های اجتماعی در سکونتگاه‌ها تبدیل شده‌است (قرخلو و همکاران، ۱۳۸۳، به‌نقل‌از: اسدی و کلاته‌میری، ۱۴۰۱؛ Gharakhloo & Sharifi, 2004). این مسئله عمدتاً ناشی از توزیع نامناسب کاربری‌ها و خدمات است که خود نتیجهٔ رشد سریع و بی‌رویه شهرها و روستاها در دهه‌های اخیر می‌باشد (یزدانی، ۱۳۹۴).

این نابرابری‌ها نه‌تنها موجب برهم‌خوردن تعادل جمعیتی در سکونتگاه‌ها می‌شود، بلکه فضاهای سکونتی را به‌شکلی نامتناسب با اصول عدالت اجتماعی و اقتصادی سازمان‌دهی می‌کند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۳؛ داوری‌نژاد مقدم و همکاران، ۱۳۹۷). مشکلات اجتماعی و پیچیدگی‌های فضایی (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۴؛ شریفی، ۱۳۸۵، به‌نقل‌از: حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹؛ صالح‌پور و افراخته، ۱۳۹۵؛ Chance, 2015)، تفکیک طبقاتی محلات و فضاهای مسکونی؛ به‌ویژه از نظر ساختار و ماهیت (نعیمی و بابایی‌اقدم، ۱۳۹۶؛ اطهاری، ۱۳۹۱؛ Kalanteri, 2000؛ Cao et al., 2012؛ به‌نقل‌از: میرزازاده و همکاران، ۱۴۰۲)، اختلال در پایداری جغرافیایی (Mahmud et al., 2023)، عمیق‌ترشدن شکاف توسعه‌نیافتگی در نواحی شهری و روستایی، تخریب زیست‌محیطی (Kalanteri, 2000؛ Cao et al., 2012؛ به‌نقل‌از: میرزازاده و همکاران، ۱۴۰۲)، افزایش فاصله بین افراد، مشاغل و خدمات عمومی (پیریان‌کلات و همکاران، ۱۴۰۲) و چالش‌های مدیریتی (اطهاری، ۱۳۹۱) ازجمله پیامدهای این مشکلات است. علاوه‌براین، نابرابری در کیفیت زندگی باعث می‌شود گروه‌های محروم به گروه‌های مرجع توجه کنند و مشکلات جدیدی را ایجاد کنند (ایمانی و رحیمی‌زاد، ۱۳۹۸).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

تمرکز مالکیت زمین در دست گروهی محدود، تغییرات غیرمنطقی در کاربری اراضی، تخریب اراضی کشاورزی و مهاجرت روستاییان به شهرها به‌دلیل کمبود منابع معیشتی، از مهم‌ترین چالش‌های مرتبط با عدالت اجتماعی در نظام کاربری اراضی به‌شمار می‌روند. علاوه‌براین، نبود سیاست‌های منسجم در مدیریت اراضی روستایی، بهره‌برداری ناعادلانه و ضعف قوانین منصفانه، موجب تشدید نابرابری‌های فضایی و اقتصادی شده است؛ درحالی‌که بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی بر اصولی هم‌چون عدالت اجتماعی، توزیع عادلانهٔ منابع و توسعهٔ متوازن سکونتگاه‌های انسانی استوار است، چنین موانعی می‌توانند دستیابی به این آرمان را با چالش مواجه سازند. چنان‌که فرزانه و همکاران (۱۳۹۷) تأکید می‌کنند، «عدالت، زیربنای قوام، دوام و اقتدار جامعه و تمدن است.» ازاین‌رو، اصلاح سیاست‌های کاربری اراضی و ایجاد نظامی عادلانه در بهره‌برداری از زمین، گامی اساسی در راستای تحقق عدالت اجتماعی در چارچوب بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی خواهد بود.

در دهه‌های اخیر، عدالت اجتماعی تحت‌تأثیر نئولیبرالیسم، سلطهٔ سرمایه‌داری در انگلستان و آمریکا، گسترش بازار آزاد و پیشرفت‌های تکنولوژیکی به حاشیه رانده شده‌است. این روند، منجر به نابرابری‌های شدید فضایی بین مناطق مختلف (شمال- جنوب، شهر- روستا و منطقه‌ای) شده و به افزایش فقر و بی‌عدالتی در سطح جهانی دامن زده‌است (ضرابی و مغانی‌رحیمی، ۱۳۸۵). بی‌عدالتی در ابعادی هم‌چون بهره‌کشی، حاشیه‌ای‌شدن، نابرابری در قدرت، امپریالیسم فرهنگی و کاربرد خشونت، در تضاد آشکار با عدالت اجتماعی قرار دارد (حاتمی‌نژاد و راستی، ۱۳۸۵). ازاین‌رو، برنامه‌ریزی کاربری اراضی و توزیع عادلانه خدمات و امکانات، نقش کلیدی در کاهش نابرابری‌ها و ایجاد تعادل اجتماعی و فضایی ایفا می‌کند (توکلی‌نیا و همکاران، ۱۳۹۴؛ اسکندری‌نوده و خوشدلان، ۱۳۹۱). دراین‌راستا، قوانین و سیاست‌های کاربری اراضی باید منعطف، شفاف و متناسب با نیازهای متنوع ساکنان باشد، تا بتواند عدالت اجتماعی را در مقیاس‌های محلی و منطقه‌ای محقق سازد (Tigabu Mengie, 2015).

یکی از مهم‌ترین وظایف برنامه‌ریزان و مدیران محلی، ایجاد فرصت‌های برابر در دسترسی به خدمات عمومی است؛ به‌ویژه در نواحی روستایی، که تخصیص عادلانه زمین و فضا می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی روستاییان و جلوگیری از مهاجرت بی‌رویه آن‌ها کمک کند (حیدری‌چیانه و

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

همکاران، ۱۳۹۶). براین‌اساس، پژوهش حاضر تلاش دارد با رویکردی مبتنی بر بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی، شاخص‌های عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی استان تهران را بررسی کند. پرسش‌های تحقیق شامل موارد زیر است:

- وضعیت موجود و پیشنهادی سرانه کاربری اراضی روستایی چگونه است؟
- شاخص عدالت اجتماعی درمیان کاربری‌ها به چه صورت است؟
- توزیع این شاخص درمیان سکونتگاه‌ها چگونه است؟
- آیا بین عدالت اجتماعی در کاربری اراضی و ویژگی‌های روستاها ارتباطی وجود دارد؟

این پژوهش با ارزیابی این شاخص‌ها، نقش آن‌ها را در دستیابی به توسعه پایدار روستایی تحلیل می‌کند.

پیشینهٔ پژوهش

در ارتباط با دو کلیدواژهٔ کاربری اراضی و عدالت اجتماعی مطالعات متعددی انجام شده است که می‌توان به نمونه‌ای از آن‌ها در جدول (۱) اشاره کرد، اما تحلیل عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی در این مطالعات کم‌تر موردتوجه قرار گرفته است و این دقیقاً شکاف تحقیقاتی است که پژوهش حاضر درصدد پرکردن آن می‌باشد.

جدول ۱: پیشینه تحقیق

محقق	نتایج
میرزازاده و همکاران، ۱٤۰۲	همه کاربری‌های مورد بررسی در کلان‌شهر تبریز اغلب به‌صورت خوشه‌ای و بیشتر در مرکز شهر پراکنده شده‌اند و شهروندان برای دریافت خدمات باید هزینه و زمان زیادی را صرف کنند و عدالت فضایی در توزیع کاربری‌های رعایت نشده است.
پیریان‌کلات و همکاران، ۱٤۰۲	عدالت در کیفیت توزیعی شهر جهرم، کاملا برخلاف عدالت در کمیت توزیعی است.
اسدی و کلاته‌میمری، ۱٤۰۱	توزیع خدمات در محلات منطقه ۱۱ مشهد از نظر عدالت اجتماعی از شرایط مطلوبی برخوردار نیستند.
عاشوری و شمس، ۱٤۰۱	کاربری‌ها پراکنش فضایی مناسبی ندارند و تحلیل کاربری‌ها نشان از آشفتگی کمی و کیفی در کاربری‌های مناطق ۱ و ٤ رشت دارد.
حسینی‌جنبذی و کریمی،	کاربری‌ها به‌طور متوازن و متناسب با جمعیّت در بین نواحی توزیع نشده‌اند

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

محقق	نتایج
۱٤۰۰	(الگوی خوشه‌ای)
رجبی و همکاران، ۱٤۰۰	خدمات و زیرساخت‌های تبریز نامناسب و غیرعادلانه توزیع شده‌اند.
خادم‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹	تناقضی از نظر توزیع خدمات برمبنای عدالت فضایی بین نواحی شهرستان ماکو وجود دارد.
حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹	سطح میانگین، توزیع متفاوتی بین نواحی در کل منطقه نشان می‌دهد.
احمدی و شمسی‌پور، ۱۳۹۹	کمبود شدید مراکز خدمات عمومی به‌صورت ناعادلانه و نابرابر در محله‌های شهری
عبدی و همکاران، ۱۳۹۸	خدمات و امکانات مورد بررسی در شهرستان قرچک، به‌صورت عادلانه توزیع نشده‌اند.
کوشانه و همکاران، ۱۳۹۸	وضعیت تحقق‌پذیری طرح‌های توسعه شهری به‌لحاظ توزیع فضایی کاربری-های خدمات عمومی با مشکلات زیربنایی مواجه بوده و براساس پراکندگی جمعیت نبوده.
رضویان و بیرام‌زاده، ۱۳۹۷	وجود آشفتگی و نابسامانی کمی و کیفی در کاربری‌ها و بین کاربری‌ها، عدم تناسب در توزیع بهینه، پراکنش فضایی، تخصیص و مکان‌گزینی کاربری‌ها، منابع و خدمات با استانداردها.
فیروزه، ۱۳۹٦	کاربری‌های خدماتی در مناطق خاصی نسبت به مناطق دیگر ضعیف‌ترند، اما الگوی محرومیت در توزیع همه خدمات، یکسان نیست.
داوری‌نژادمقدم و همکاران، ۱۳۹٦	کاربری‌ها پراکنش فضایی مناسبی ندارند و تحلیل کاربری‌ها با شاخص‌های ظرفیت و عدالت اجتماعی حاکی از آشفتگی کمی و کیفی در منطقه یک کلان-شهر مشهد است.
ابراهیم‌زاده و اردکانی، ۱۳۹۵	گسترش کالبدی و افزایش جمعیت باعث عدم تعادل در کاربری اراضی شده است.
زیاری و مرادآبادی، ۱۳۹۵	اکثر کاربری‌ها از لحاظ میزان سرانه با کمبود مواجهه بوده و نابرابری در توزیع خدمات در سطح محلات وجود دارد که این امر نشان از بی‌عدالتی در توزیع کاربری‌ها و فعالیت‌ها دارد.
شماعی و همکاران، ۱۳۹۵	توزیع خدمات با تراکم جمعیت ناموزون می‌باشد و عدالت اجتماعی و فضایی نیز رعایت نشده است.
یغفوری و کاشفی‌دوست، ۱۳۹۵	نتایج بیان‌گر وجود نابرابری اجتماعی و فضایی به‌لحاظ برخورداری از خمات و تفاوت‌های چشمگیر بین محلات شهر پیرانشهر است.
عزت‌پناه و همکاران، ۱۳۹٤	توزیع ناعادلانه تعدادی از فعالیت‌ها و خدمات شهری در بین محلات مختلف شهر

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

محقق	نتایج
پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۳	کاربری‌ها پراکنش فضایی مناسبی ندارند و تحلیل کاربری‌ها با شاخص‌های ظرفیت و عدالت اجتماعی حاکی از آشفتگی کمی و کیفی در کاربری‌های نواحی ده‌گانه کاشان است.
احدنژادروشتی و همکاران، ۱۳۹۲	توزیع برخی از خدمات در سطح محلات شهر به‌صورت ناعادلانه بوده و توزیع فضایی آن‌ها گرایش به قطبی‌شدن و تمرکز در برخی از محلات دارد. محلات مختلف شهری از نظر میزان دسترسی و برخورداری از خدمات موردنیاز محله شهری به یک میزان نیستند و ناعدالتی در محلات شهری حاکم است.
قربانی و همکاران، ۱۳۸۹	عامل جمعیت یکی از عوامل اثرگذار بر تغییرات کاربری اراضی به‌حساب می‌آید.
بلو[1] و همکاران، ۲۰۱۹	در نیجریه سیاست‌های ملی اراضی و مسائل مربوط به دسترسی زمین نشان از تحولات و پیشرفت‌ها در زمینه اداره و مدیریت زمین است. نقش مفید و موثری در عدالت اجتماعی و رفاه اقتصادی داشته و برای امنیت و توسعه ملی نیز به‌کار گرفته می‌شوند.
لی و همکاران، ۲۰۱۸	نابرابری‌های منطقه‌ای به‌سبب برخی عوامل مشخص اقتصادی و اجتماعی می‌باشند که درنتیجه آن نابرابری در توزیع خدمات عمومی رخ می‌دهد.
ریوینگتون، ۲۰۱۵	سیستم‌های حمل‌ونقل ممکن است بر عدالت اجتماعی از طریق تغییرات کاربری زمین تأثیر بگذارد.

روش‌شناسی

مطالعهٔ حاضر برپایهٔ روش‌های اسنادی و دلفی انجام شده است. برای جمع‌آوری داده‌های مربوط به کاربری اراضی روستاهای استان تهران، به بنیاد مسکن انقلاب اسلامی شهرستان‌های این استان مراجعه شد و اطلاعات از جدیدترین طرح‌های هادی روستایی استخراج گردید. هم‌چنین، جهت تکمیل داده‌ها، از آمار سرشماری سال ۱۳۹۵ استفاده شد. در این پژوهش، برای تعیین وزن کاربری‌ها، از تکنیک دلفی بهره گرفته شد. به‌این‌منظور، فهرست کاربری‌ها در اختیار ۲۰ نفر از کارشناسان برنامه‌ریزی کالبدی قرارگرفت و پس از تحلیل دیدگاه‌های آن‌ها، وزن نهایی کاربری‌ها تعیین شد. جامعهٔ آماری این پژوهش شامل تمامی روستاهایی است که پس از سال ۱۳۸۶ طرح هادی آن‌ها تدوین شده است. باتوجه به این‌که فرمت گزارش‌های طرح‌های هادی

1. Bello

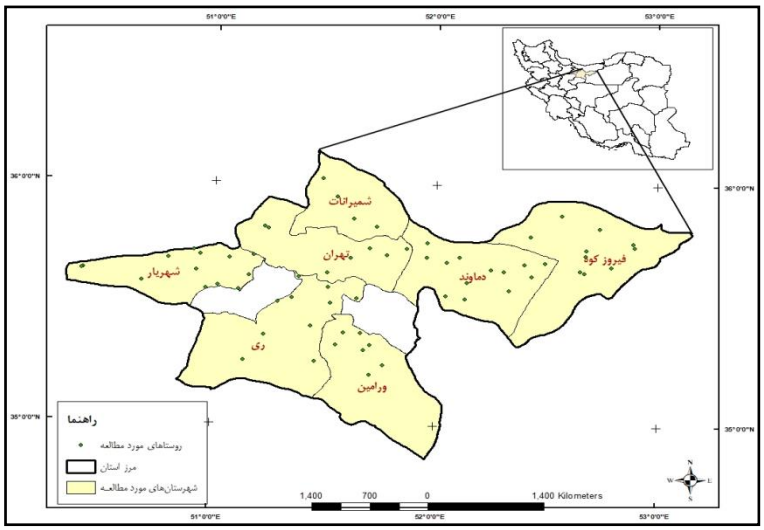
Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

یکسان نبود و برای دستیابی به داده‌های دقیق‌تر، در این مطالعه فقط روستاهایی انتخاب شدند که طرح هادی آن‌ها براساس ابلاغیه دستورالعمل تدوین طرح‌های هادی مصوب سال ۱۳۸۴ تهیه شده است (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۴). روش نمونه‌گیری این پژوهش به‌صورت چندمرحله‌ای انجام شد. در مرحلهٔ نخست، هفت شهرستان استان تهران به‌صورت تصادفی انتخاب گردید و در مرحلهٔ بعد، با درنظرگرفتن تعداد روستاها و طرح‌های هادی موجود، درمجموع ۶۵ طرح هادی روستایی برای بررسی انتخاب شد. تعداد روستاهای منتخب در هر شهرستان در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲: توزیع فراوانی روستاهای مورد مطالعه به تفکیک شهرستان

شهریار	۱۱	شمیرانات	۵
تهران	۸	فیروزکوه	۱۰
دماوند	۱٤	ورامین	۸
ری	۹	جمع کل	٦٥

شکل ۱: موقعیت روستاهای موردمطالعه

به‌منظور انجام تحلیل‌ها، پس از محاسبه شکاف بین وضع مطلوب و موجود، از مدل ویکور استفاده شد. هم‌چنین به‌منظور بررسی اختلاف بین شهرستان‌های مختلف استان از آزمون تجزیه

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

واریانس یک‌طرفه و آزمون تعقیبی دانکن و برای سطح‌بندی از آزمون تحلیل خوشه‌ای و درنهایت از آزمون رگرسیون چندگانه برای تبیین تغییرات این شاخص استفاده شد.

روش ویکور[1] یکی از مدل‌های پرکاربرد در تصمیم‌گیری و انتخاب گزینه برتر می‌باشد. این مدل از سال ۱۹۸۴ برمبنای روش توافق جمعی و با داشتن معیارهای متضاد تهیه شده و عموما برای حل مسائل گسسته کاربرد دارد. هم‌چنین این روش برای بهینه‌سازی چندمعیاره سیستم‌های پیچیده توسعه‌یافته است و روی دسته‌بندی و انتخاب از یک مجموعه گزینه‌ها تمرکز داشته و جواب‌های سازشی را برای یک مسئله با معیارهای متضاد تعیین می‌کند؛ به‌طوری‌که قادر است تصمیم‌گیرندگان را برای دستیابی به یک تصمیم نهایی یاری دهد (رئیسی و همکاران، ۱۳۹۰). در این‌جا جواب سازشی نزدیک‌ترین جواب موجه به جواب ایده‌آل است که کلمه سازش به یک توافق متقابل اطلاق می‌گردد (اپروکویک و تزنگ، ۲۰۰۴). جواب سازشی یک شاخص رتبه-بندی چندمعیاره براساس نزدیکی به جواب ایده‌آل را مطرح می‌سازد (بدری و همکاران، ۱۳۹۱). مدل ویکور در پنج مرحله قابل اجرا است که مراحل آن به‌شرح زیر می‌باشد.

مرحله اول: محاسبه مقادیر نرمال شده؛

$$f_{ij} = x_{ij} \Big/ \sqrt{\sum_{j=1}^{n} x_{ij}^2}, i = 1,2,...,m; \quad j = 1,2,...,n$$

مرحلهٔ دوم: تعیین بهترین مقدار (مقدار f_j^+) و بدترین مقدار (مقدار f_j^-) درصورتی‌که i امین تابع سود را نشان دهد به‌ترتیب از $f_j^+ = max f_{ij}$ و $f_j^- = min f_{ij}$ استفاده می‌شود.

مرحله سوم: تعیین وزن معیارها. در این مطالعه به‌منظور تعیین وزن معیارها از دلفی استفاده شد و درنهایت از اوزان زیر (جدول ۳) در محاسبات استفاده شد.

جدول ۳: وزن‌های اختصاص‌یافته به کاربری‌ها براساس مطالعه دلفی

مسکونی	تجاری	آموزشی	درمانی	بهداشتی	اداری	مذهبی	فرهنگی	ورزشی	تاسیسات و تجهیزات	انتظامی	حمل و نقل	فضای سبز	جمع کل
۱۵	۴	۱۱	۸	۷	۷	۴	۵	۷	۹	۴	۱۱	۸	۱۰۰

1. Vikor

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مرحلهٔ چهارم: محاسبه فاصله گزینه‌ها از راه‌حل ایده‌آل. جهت محاسبه اکثریت مطلوبیت گروهی و حداقل اثر فردی مخالف به‌ترتیب از روابط $S_j = \sum_{i=1} w_j r_{ij}$ (نسبت فاصله گزینه jام از راه‌حل ایده‌آل مثبت یا مقدار سودمندی) و $R_j = max\{r_{ij} | j = 1,2,\dots,n\}$ (نسبت فاصله گزینه j ام از راه‌حل ایده‌آل منفی یا مقدار تاسف) کمک گرفته می‌شود.

مرحلهٔ پنجم: محاسبه مقدار Q.

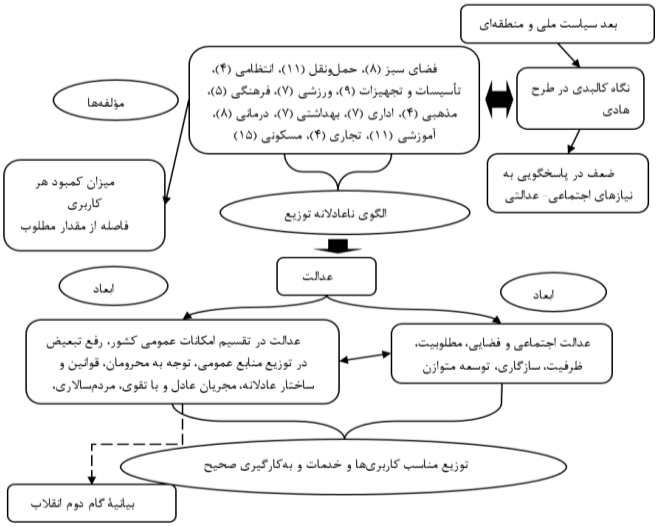
$$Q_j = \frac{v(S_j - S^+)}{S^- - S^+} + \frac{(1-v)(R_j - R^+)}{R^- - R^+}$$

مرحلهٔ چهارم: محاسبه فاصله گزینه‌ها از راه‌حل ایده‌آل. جهت محاسبه اکثریت مطلوبیت گروهی و حداقل اثر فردی مخالف به‌ترتیب از روابط $S_j = \sum_{i=1} w_j r_{ij}$ (نسبت فاصله گزینه jام از راه‌حل ایده‌آل مثبت یا مقدار سودمندی) و $R_j = max\{r_{ij} | j = 1,2,\dots,n\}$ (نسبت فاصله گزینه j ام از راه‌حل ایده‌آل منفی یا مقدار تاسف) کمک گرفته می‌شود.

مرحلهٔ پنجم: محاسبه مقدار Q.

$$Q_j = \frac{v(S_j - S^+)}{S^- - S^+} + \frac{(1-v)(R_j - R^+)}{R^- - R^+}$$

که در آن $S^+ = \min S_j$ و $S^- = \max S_j$ و $R^+ = \min R_j$ و $R^- = \max R_j$ می‌باشد. هم‌چنین مقدار v، مقدار وزن حداکثر مطلوبیت گروهی می‌باشد که معمولاً ۰/۵ در نظر گرفته می‌شود.

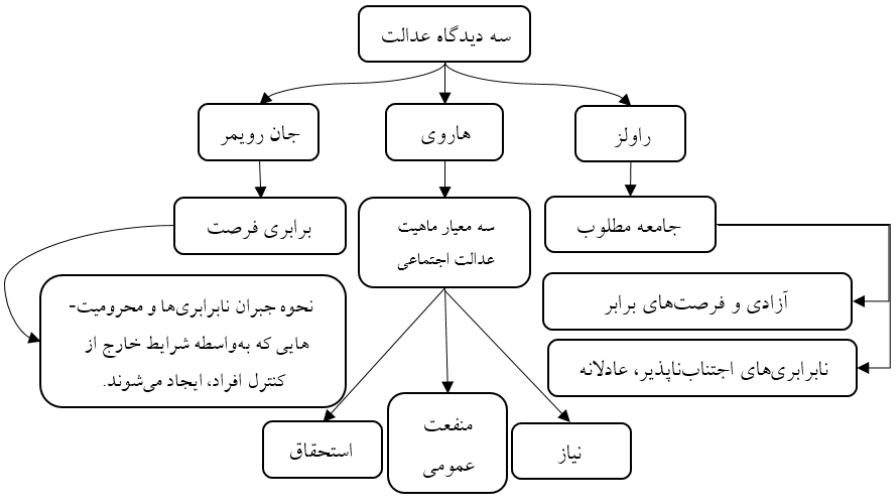
شکل ۲: مدل مفهومی پژوهش

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

مبانی نظری

براساس آموزه‌های قرآن و اندیشه اسلامی و دعوت به جهان‌بینی توحیدی که در رأس آن، جامعه‌ای عادلانه قرار دارد (مطهری، ۱۳۵۷: ۹۹)، در مکتب اسلام، عدالت برمبنای حق تعریف شده و حق و عدالت به‌طور هم‌زمان و وابسته به یکدیگر هستند؛ حقی که ویژگی ذاتی و جوهری ثابت و پایدار دارد (داداش‌پور و همکاران، ۱۳۹۴: ۷۸). عدالت هم‌چنین به‌معنای توزیع عادلانه عملکردها، خدمات و امکانات، دسترسی مناسب به مراکز خدماتی و فعالیت‌ها بدون هیچ‌گونه تبعیض یا تفاوت‌گذاری بین افراد یک سکونتگاه است (نظم‌فر و همکاران، ۱۳۹۵).

شکل ۳: سه دیدگاه عدالت، طراح: نگارندگان، متن: Telis, 2006؛ به‌نقل‌از: امین‌زاده، ۱۳۹۱؛ Harvey, 1997؛ رجبی، ۱۳۹۸؛ به‌نقل‌از: میرزازاده و همکاران، ۱۴۰۲؛ هاروی، ۱۳۹۵

امروزه بحث از عدالت اجتماعی در کانون مطالعات کالبدی و در تمامی رشته‌های مرتبط قرار دارد. تحقق عدالت اجتماعی در سکونتگاه‌ها درنهایت به رضایت شهروندان از شیوه زندگی خود منجر شده و به ثبات سیاسی و اقتدار ملی کمک شایانی خواهد کرد (صالح‌پور و افراخته، ۱۳۹۵؛ ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۴؛ بزی و عبدالهی پورحقیقی، ۱۳۹۲؛ شریفی، ۱۳۸۵؛ Chance, 2015) و هم‌چنین سبب افزایش کیفیت زندگی و توسعه‌پایدار در بلندمدت خواهد شد (فیروزه، ۱۳۹۶).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

عدالت و عدالت اجتماعی یکی از مفاهیم اصلی و ثابت در چارچوب نظری همه اندیشه‌ها، جهان‌بینی‌ها و مکاتب مختلف از ادیان آسمانی؛ چون اسلام و مسیحیت گرفته تا مکاتبی چون سسیالیسم و لیبرالیسم است (عمران‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۷۸). براین‌مبنا، مفهوم عدالت اجتماعی از منظرهای مختلف قابل بررسی است و مفاهیمی چون عدالت اجتماعی، عدالت فضایی، عدالت جغرافیایی و عدالت محیطی نیز متأثر از چندبعدی بودن این مفهوم است (پیریان‌کلات و همکاران، ۱۴۰۲؛ زیاری و مرادآبادی، ۱۳۹۵؛ یاسوری و همکاران، ۱۳۹۵؛ وارثی و همکاران، ۱۳۸۷؛ مرصوصی، ۱۳۸۳)، اما آن‌چه حائز اهمیت می‌باشد این است که اساس هرگونه تغییر در سازمان فضایی در روابط اقتصادی و اجتماعی و توزیعی درآمد در جامعه اثر مستقیم می‌گذارد (یاسوری و همکاران، ۱۳۹۵) و آن‌چه که در تمام تعاریف پذیرفته شده، این است که عدالت اجتماعی به‌دنبال کاهش نابرابری‌ها بوده و با از بین بردن شکاف‌های عمیق بین امتیازات مثبت و منفی می‌تواند نتایج زیان‌آوری را که محرومیت و فقر بر محیط‌زیست و توسعه‌پایدار وارد می‌آورد از بین ببرد(Tarrant, and Cordell, 2010).

از نقطه‌نظر جغرافیایی، عدالت اجتماعی سکونتگاه مترادف با توزیع فضایی عادلانه امکانات و منابع بین مناطق و نواحی مختلف یک سکونتگاه و دستیابی برابر افراد به همه آن‌ها است (ساسان‌پور و همکاران، ۱۳۹۴؛ فردوسی و شکری‌فیروزجاه، ۱۳۹۳؛ شهریور، ۱۳۹۲؛ به‌نقل‌از: رجبی و همکاران، ۱۴۰۰؛ اجزاءشکوهی و همکاران، ۱۳۹۰؛ هاروی، ۱۹۹۷؛ ملکی، ۱۳۸۱؛ بازی و عبدالله‌پور، ۱۳۹۱؛ حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۸۷؛ شریفی، ۱۳۸۵؛ صالح‌پور و همکاران، ۱۳۹۵؛ Chance, 2015).

مفهوم عدالت اجتماعی که تا حد زیادی تحت‌تأثیر آرای جان رالز، از برجسته‌ترین فیلسوفان سیاسی نیمه دوم قرن بیستم، شکل گرفته است، اغلب با ایده «توزیع عادلانه» پیوند خورده است (Khechen, 2013). ازاین‌رو، هرگونه برنامه‌ریزی مبتنی بر عدالت اجتماعی باید نه‌تنها در توزیع نیازها، منافع عمومی و استحقاق افراد، بلکه در تخصیص بهینه آن‌ها نیز تأثیرگذار باشد (میرآبادی، ۱۴۰۱؛ مشفقی‌فر و همکاران، ۱۴۰۰؛ یغفوری و همکاران، ۱۳۹۶؛ فیروزه، ۱۳۹۶؛ میرآبادی، ۱۳۹۴؛ پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۳؛ زبردست، ۱۳۹۱؛ به‌نقل از: عبدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ وارثی و همکاران، ۱۳۸۷؛ شکوئی، ۱۳۷۸؛ Gorbanian, 1999; Beriaji et al., 2019). براین‌اساس، عدالت اجتماعی باید هم عدالت توزیعی و هم عدالت تخصیصی را دربرگیرد، چراکه درنظرگرفتن نیازها، منافع و استحقاق افراد بدون وجود معیارهای مشخص برای توزیع و تخصیص، امکان‌پذیر نیست

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

(زبردست، ۱۳۹۱؛ به‌نقل‌از: عبدی و همکاران، ۱۳۹۸؛ وارثی و همکاران، ۱۳۸۷؛ الوندی‌پور و داداش‌پور، ۱۳۹۷؛ عزت‌پنا و همکاران، ۱۳۹۴؛ Laurent, 2011). درهمین‌راستا، تمدن نوین اسلامی نیز بر حفظ کرامت انسانی به‌عنوان یکی از اصول اساسی خود تأکید دارد و آن را پیش‌نیازی برای تحول و تمدن‌سازی می‌داند (فرزانه و همکاران، ۱۳۹۷). پس، ازجمله عواملی که باید درجهت اجرای عدالت اجتماعی در برنامه‌ریزی سکونتگاه‌ها رعایت کرد، توزیع مناسب کاربری‌ها و خدمات و به‌کارگیری صحیح فضاها است (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۳؛ کرکه‌آبادی و همکاران، ۱۳۹۳؛ موسوی، ۱۳۹۱). فضا در جغرافیا مفهوم فضای قابل‌زیست یا اکومن را شامل می‌شود. جایی که مقتضیات طبیعی، امکان سازمان‌بندی اجتماعی را در راستای عدالت اجتماعی فراهم می‌کند (ملک‌شاهی و وکیلی، ۱۳۹۵). به‌همین‌دلیل عدالت اجتماعی ریشه در عدالت فضایی و محیطی دارد (افراخته و همکاران، ۱۳۹۵؛ روستایی و همکاران، ۱۳۹۲).

در رویکرد عدالت اجتماعی به شاخص‌های مختلفی پرداخته می‌شود که میزان دسترسی به خدمات، ارزش افزوده زمین و عدالت در اختصاص کاربری‌ها ازجمله مهم‌ترین آن‌هاست (حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۹). البته برای دستیابی به اهداف عدالت اجتماعی و پایداری ارزش‌گذاری زمین بسیار مهم است (Hammelman, 2022). لذا، در تحلیل کاربری اراضی شاخص‌های عدالت اجتماعی، مطلوبیت، ظرفیت و سازگاری، چهار شاخص کلیدی محسوب می‌شوند. ازاین‌روی، استفاده از زمین و فضا به‌عنوان یک منبع عمومی، حیاتی و ثروت همگانی باید براساس اصول علمی برنامه‌ریزی کاربری زمین صورت پذیرد (Dimitrovski et al., 2012). افزون براین، اصول عدالت اجتماعی باید ناظر بر تقسیم ثمرات تولید و توزیع مسئولیت‌ها در فرآیند کار جمعی باشد. این اصول هم‌چنین شامل نهادها و سازمان‌های اجتماعی مرتبط با فعالیت تولید و توزیع نیز می‌شود (Acocella, 2012 ; Pruitt, and Showman, 2014). عدالت در توزیع زمین، توسعه پایدار روستایی، نقش‌آفرینی آموزه‌های اسلامی در حل معضلات جوامع روستایی، و بهینه‌سازی کاربری اراضی، همگی از شاخص‌های کلیدی عدالت اجتماعی در نواحی روستایی محسوب می‌شوند. این شاخص‌ها با هدف بهبود معیشت، کاهش فقر و کاستن از نابرابری‌های فضایی، می‌توانند مبنایی برای تحلیل عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی، با رویکرد بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی فراهم کنند.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

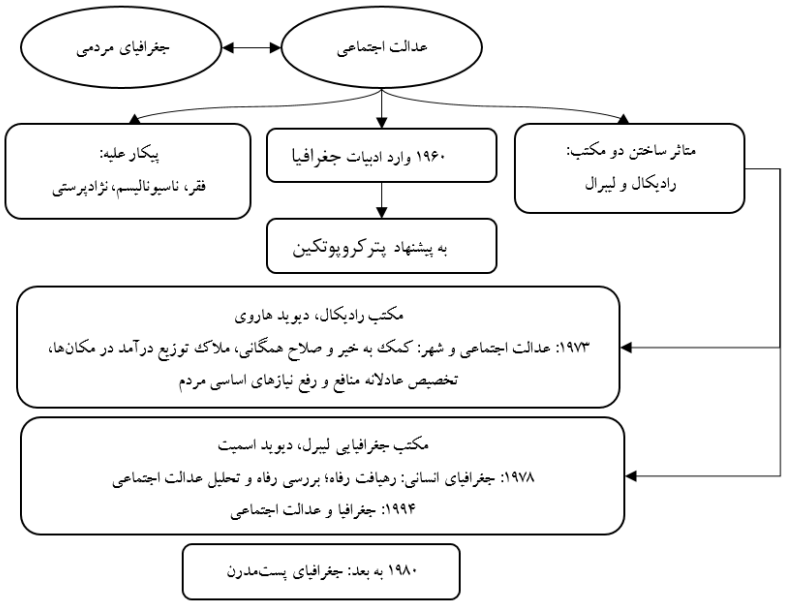
رویکرد بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی، با تأکید بر ارزش‌های بنیادینی هم‌چون عدالت، قسط و همبستگی اجتماعی، به‌دنبال تحقق تعادل فضایی و اقتصادی در نواحی روستایی و دستیابی به توسعه‌ای متوازن و پایدار در سطح روستاهاست. این بیانیه به‌عنوان سندی راهبردی و تمدن‌ساز، در هفت فصل به تشریح مهم‌ترین اهداف، مسیرها و الزامات انقلاب اسلامی در دهه‌های پیش‌رو می‌پردازد. یکی از محورهای بنیادین این بیانیه، تأکید بر عدالت اجتماعی و لزوم سنگین کردن کفه عدالت در توزیع امکانات عمومی کشور است. در این بیانیه به‌نقل از یوسفی و همکارانش (۱۴۰۳)، بر تقدم عدالت بر مبارزه با فساد تأکید شده است؛ چراکه ریشه بسیاری از نابرابری‌ها، تبعیض‌ها و بی‌عدالتی‌ها در توزیع منابع، ناشی از رواج ویژه‌خواری، فساد اقتصادی و بی‌توجهی به اقشار محروم است.

در توصیهٔ چهارم بیانیه، عدالت به‌عنوان هدفی اصیل و الهی معرفی می‌شود که جایگاه والایی در نظام جمهوری اسلامی دارد. از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، تحقق عدالت اجتماعی مستلزم توجه به سه رکن اساسی است: قوانین عادلانه، ساختار عادلانه، و مجریان عادل و باتقوا. این ارکان باید در بستر نظارت مردمی، آگاهی اجتماعی، گفتمان‌سازی عدالت‌محور و ایستادگی در برابر موانع، به‌صورت نهادمند در جامعه نهادینه شوند.

رهبر معظم انقلاب در دومین نشست اندیشه‌های راهبردی با موضوع عدالت نیز بر پیوند عمیق عدالت با عقلانیت و معنویت تأکید دارند و تحقق عدالت را بدون این دو عنصر، ناکامل می‌دانند. از این منظر، عدالت نه صرفا یک مفهوم اقتصادی یا سیاسی، بلکه پدیده‌ای تمدنی، انسانی و الهی است که در سیاست‌گذاری، ساختاردهی اجتماعی و حتی در عرصه برنامه‌ریزی فضایی باید جاری باشد. براین‌اساس، عدالت اجتماعی در نظام کاربری اراضی روستایی نیز باید برمبنای اصول مطرح‌شده در بیانیهٔ گام دوم ارزیابی شود. فراهم‌سازی دسترسی برابر به زیرساخت‌ها و خدمات عمومی، رفع تبعیض فضایی در توزیع زمین و منابع و توجه ویژه به مناطق کم‌برخوردار و حاشیه‌ای، از مهم‌ترین مصادیق تحقق عدالت در برنامه‌ریزی کاربری اراضی روستایی هستند. این امر می‌تواند مسیر دستیابی به توسعه‌ای عدالت‌محور، پایدار و متوازن در نواحی روستایی کشور را هموار سازد (بیانیهٔ گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

شکل ۴: تاریخچه عدالت اجتماعی، طراح: نگارندگان، متن: شکوئی، ۱۳۹۴، ۱۳۸۲، ۱۳۷۸، Watson, 2020

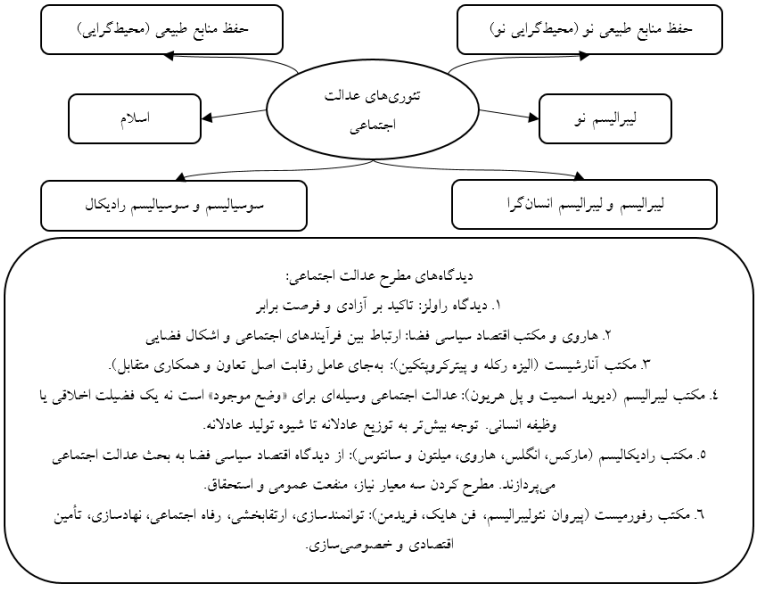
راهکار رسیدن به پایداری اجتماعی را «لن دال» شکل‌گیری زیرساخت‌های نرم می‌داند. این زیرساخت‌های نرم شامل خدمات عمومی مانند: بهداشت، آموزش، خدمات اجتماعی، فضای سبز، اوقات‌فراغت و... و نیز ساختار غیررسمی جامعه، شبکه سازمان‌های داوطلبانه و روابط اجتماعی می‌باشند (خوش‌روی، ۱۳۸۵). از نظر «گری» نیز توزیع فضایی متعادل خدمات از مهم‌ترین نشانه‌های عدالت اجتماعی است (Gray, 2002) و «هاروی» توزیع عادلانه امکانات را راهبرد عدالت اجتماعی می‌داند (هاروی، ۱۳۷۹). از نظر «برایان‌بری» هم نظریه عدالت اجتماعی نظریه‌ای است که درباره نوع ترتیبات اجتماعی بوده و قابل‌دفاع باشد. وی معتقد است درحالی عدالت اجتماعی یک مفهوم بسیار وسیع است، اغلب توجه بر روی توزیع درآمد و سایر منابع مرتفع‌کننده نیاز مردم است که به شرایط مادی جمعیت بستگی دارد (Hu et al., 2013).

مهم‌ترین نظریه‌های کاربری اراضی را در نظریه‌های «نقش اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و کالبدی زمین، اصلاح‌گرایی، برنامه‌ای، ساماندهی، طبیعت‌گرایی، اختیارگرایی، آمایش انسانی،

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

سلامت روان، پست‌مدرنیسم و توسعه‌پایدار کاربری زمین» می‌توان یافت (زیاری، ۱۳۸۲؛ غلامی-بیمرغ، ۱۳۸۸؛ به‌نقل‌از: زیاری و مرادآبادی، ۱۳۹۵).

شکل ۵: تئوری‌ها و دیدگاه‌های عدالت اجتماعی، طراح: نگارندگان، متن: راولز، ۱۹۷۱؛ افروغ، ۱۳۷۷؛ شماعی و همکاران، ۱۳۹۵؛ حاتمی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۳.

یافته‌ها

تحلیل کاربری‌های موجود

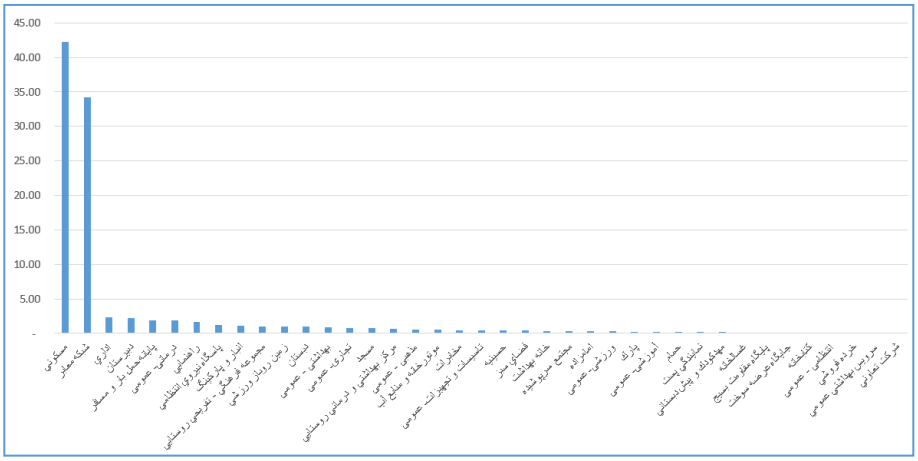
در این مطالعه برای تحلیل کاربری اراضی اطلاعات از طرح‌های هادی که براساس دستورالعمل و شرح خدمات یکسان تهیه طرح هادی مورخ ۱۳۸۴ به بعد تهیه شده‌اند، استفاده شد. نتایج تحلیل‌ها در جدول (۴) درج شده است. نتایج نشان می‌دهد بیش‌ترین سرانه در کاربری‌ها هم در وضعیت موجود و هم در وضعیت پیشنهادی مربوط به کاربری مسکونی می‌باشد؛ به‌نحوی‌که سرانه موجود حدود ۴۰۳/۴۹ و پیشنهادی ۶۷۴/۲۵ مترمربع می‌باشد که به‌ترتیب ۴۲/۲۵ و ۴۱/۴۲ درصد کل کاربری‌های روستا را به‌خود اختصاص می‌دهد.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

دومین کاربری مهم در وضعیت موجود مربوط به شبکه معابر می‌باشد که دارای سرانه ۳۲۶/۶۹ مترمربع و ۳۴/۲۱ درصد کل کاربری موجود می‌باشد. بعد از آن کاربری‌های اداری، دبیرستان، پایانه حمل‌ونقل بار و مسافر به‌ترتیب با سرانه‌های ۲۱/۸۶ (یا ۲/۲۹ درصد)، ۲۱/۲۷ (یا ۲/۲۳ درصد) و ۱۸/۰۴ (یا ۱/۸۹ درصد) جزو پنج کاربری عمده نواحی روستایی استان تهران می‌باشند. بعد از آن پنج کاربری درمانی عمومی، مدارس راهنمایی، پاسگاه نیروی انتظامی، انبار و پارکینگ به‌ترتیب با درصد سرانه‌های ۱/۸۴، ۱/۷۰، ۱/۲۰ و ۱/۱۱ بیش‌ترین سهم را در اشتغال فضای کاربری‌های روستایی برعهده دارند.

باتوجه به بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی و تأکید آن بر عدالت در تقسیم امکانات عمومی و توجه ویژه به اقشار محروم، نتایج تحلیل کاربری‌های موجود، نشان‌دهنده توجه نسبی به تأمین خدمات عمومی هم‌چون آموزش، درمان، حمل‌ونقل و امنیت در نواحی روستایی است. این توزیع، در راستای رویکرد عدالت‌محور بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی قابل تحلیل است؛ چراکه این بیانیه بر «توزیع عادلانه امکانات» و «برقراری تعادل فضایی» در مناطق کمتر برخوردار تأکید دارد.

شکل ۶: نمودار مقایسه درصد سرانه کاربری‌های موجود در روستاهای موردمطالعه

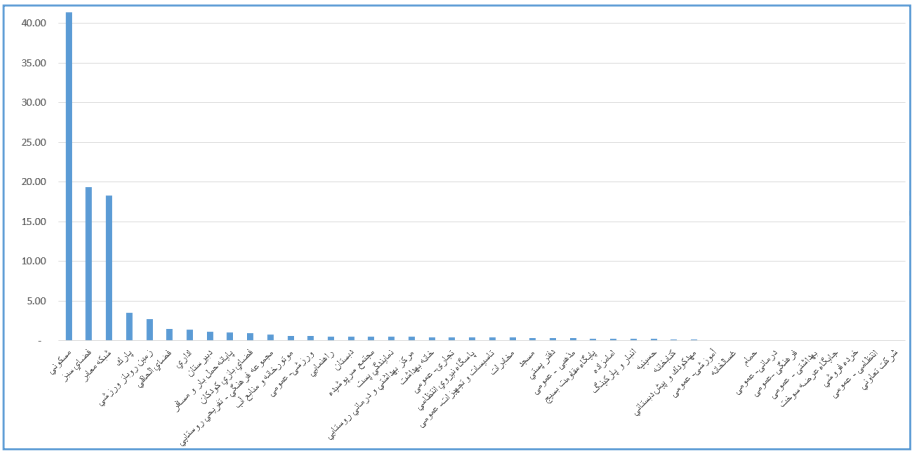
Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

کاربری‌های پیشنهادی

هرچند در کاربری‌های پیشنهادی، بازهم کاربری مسکونی بیش‌ترین سهم را به‌خود اختصاص می‌دهد، اما فضای سبز پس از کاربری مسکونی به رتبه دوم ارتقا می‌یابد. این درحالی است که کاربری فضای سبز در وضع موجود دارای سرانه ۳/۶۱ مترمربع است که در طرح هادی سرانه پیشنهادی به ۳۱۵/۶۷ مترمربع افزایش یافته است. به‌عبارت‌دیگر، براساس ضوابط تهیه طرح هادی، کاربری فضای سبز نیاز به بازبینی اساسی دارد. بعد از کاربری فضای سبز، شبکه معابر با ۱۸/۳۲ درصد جزو کاربری‌های بسیار مهم محسوب می‌شود. پس از آن کاربری‌های پارک، زمین روباز ورزشی با سرانه‌های ۵۶/۴۳ و ۴۴/۴۲ مترمربع در رده‌های چهارم و پنجم قرار دارند. سهم هریک از کاربری‌ها براساس طرح پیشنهادی در شکل (۷) درج شده است.

ارتقای سهم کاربری‌هایی نظیر فضای سبز، پارک و فضاهای ورزشی در طرح‌های پیشنهادی، بیان‌گر توجه به ارتقای کیفیت زندگی و رفاه عمومی در نواحی روستایی است؛ این رویکرد را می‌توان در راستای آموزه‌های بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی دانست که بر توزیع عادلانه فرصت‌ها، محیط‌زیست مطلوب، و عدالت در بهره‌مندی از خدمات عمومی تأکید دارد.

شکل ۷: نمودار مقایسه درصد سرانه کاربری‌های پیشنهادی در روستاهای مورد مطالعه

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

جدول ۴: میانگین سرانه و درصد موجود و پیشنهادی طرح‌های هادی روستایی استان تهران

		سرانه موجود	سرانه پیشنهادی	درصد موجود	درصد پیشنهادی	اختلاف سرانه
مسکونی		۴۰۳,۴۹	۶۷۴,۲۵	۴۲,۲۵	۴۱,۴۲	۲۷۰,۷۶
تجاری	خرده‌فروشی	۰,۴۹	۰,۵۶	۰,۰۵	۰,۰۳	۰,۰۷
	شرکت تعاونی	۰,۱۱	۰,۱۱	۰,۰۱	۰,۰۱	۰,۰۱-
	فروشگاه تعاونی	-	-	-	-	۰,۰۰
	تجاری- عمومی	۷,۳۴	۶,۳۴	۰,۷۷	۰,۳۹	۰,۹۹-
آموزشی	مهدکودک و پیش‌دبستانی	۱,۵۰	۱,۹۸	۰,۱۶	۰,۱۲	۰,۴۸
	دبستان	۹,۲۱	۸,۶۲	۰,۹۶	۰,۵۳	۰,۶۰-
	راهنمایی	۱۶,۲۸	۸,۶۲	۱,۷۰	۰,۵۳	۷,۶۶-
	دبیرستان	۲۱,۲۷	۱۷,۹۶	۲,۲۳	۱,۱۰	۳,۳۱-
	راهنمایی شبانه‌روزی	-	-	-	-	۰,۰۰
	دبیرستان شبانه‌روزی	-	-	-	-	۰,۰۰
	هنرستان فنی‌وحرفه‌ای و کشاورزی	-	-	-	-	۰,۰۰
	آموزشی- عمومی	۱,۷۰	۱,۴۰	۰,۱۸	۰,۰۹	۰,۳۰-
درمانی	خانه بهداشت	۳,۵۲	۶,۸۲	۰,۳۷	۰,۴۲	۳,۳۰
	مرکز بهداشتی و درمانی روستایی	۶,۱۵	۷,۴۲	۰,۶۴	۰,۴۶	۱,۲۷
	دامپزشکی	-	-	-	-	۰,۰۰
	مرکز نگهداری معلولین	-	-	-	-	۰,۰۰
	درمانی- عمومی	۱۷,۵۸	۰,۷۹	۱,۸۴	۰,۰۵	۱۶,۷۹-
بهداشتی	حمام	۱,۵۵	۱,۳۳	۰,۱۶	۰,۰۸	۰,۲۲-
	سرویس بهداشتی عمومی	۰,۲۳	-	۰,۰۲	-	۰,۲۳-
	بهداشتی- عمومی	۸,۱۰	۰,۶۱	۰,۸۵	۰,۰۴	۷,۴۹-
اداری		۲۱,۸۶	۲۲,۱۱	۲,۲۹	۱,۳۶	۰,۲۵
مذهبی	مسجد	۶,۸۳	۴,۷۵	۰,۷۱	۰,۲۹	۲,۰۷-
	حسینیه	۳,۶۹	۳,۱۸	۰,۳۹	۰,۲۰	۰,۵۱-
	امامزاده	۲,۹۵	۳,۹۱	۰,۳۱	۰,۲۴	۰,۹۶
	مذهبی- عمومی	۵,۲۵	۴,۵۲	۰,۵۵	۰,۲۸	۰,۷۳-
فرهنگی	کتابخانه	۰,۵۶	۲,۳۶	۰,۰۶	۰,۱۵	۱,۸۰
	فرهنگی- عمومی	-	۰,۷۹	-	۰,۰۵	۰,۷۹
	مجموعه فرهنگی- تفریحی روستایی	۹,۶۰	۱۲,۴۶	۱,۰۱	۰,۷۷	۲,۸۶
ورزشی	زمین روباز ورزشی	۹,۳۵	۴۴,۴۲	۰,۹۸	۲,۷۳	۳۵,۰۷

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

		سرانه موجود	سرانه پیشنهادی	درصد موجود	درصد پیشنهادی	اختلاف سرانه
	مجتمع سرپوشیده	۳,۳۰	۸,۳۴	۰,۳۵	۰,۵۱	۵,۰۴
	ورزشی- عمومی	۲,۶۳	۸,۸۷	۰,۲۸	۰,۵۴	۶,۲۴
تاسیسات و تجهیزات	نمایندگی پست	۱,۵۵	۷,۴۳	۰,۱۶	۰,۴۶	۵,۸۸
	دفتر پستی	–	۴,۶۹	–	۰,۲۹	۴,۶۹
	مخابرات	۴,۳۲	۵,۹۸	۰,۴۵	۰,۳۷	۱,۶۶
	غسالخانه	۱,۲۹	۱,۳۸	۰,۱۴	۰,۰۸	۰,۰۹
	موتورخانه و منابع آب	۵,۰۶	۹,۵۶	۰,۵۳	۰,۵۹	۴,۵۰
	آسیاب	–	–	–	–	۰,۰۰
	جایگاه عرضه سوخت	۰,۶۴	۰,۶۰	۰,۰۷	۰,۰۴	-۰,۰۴
	تاسیسات و تجهیزات- عمومی	۳,۹۰	۶,۲۵	۰,۴۱	۰,۳۸	۲,۳۵
نظامی و انتظامی	پاسگاه نیروی انتظامی	۱۱,۴۳	۶,۲۵	۱,۲۰	۰,۳۸	-۵,۱۷
	پایگاه مقاومت بسیج	۰,۸۵	۴,۱۹	۰,۰۹	۰,۲۶	۳,۳۴
	انتظامی- عمومی	۰,۵۲	۰,۴۵	۰,۰۵	۰,۰۳	-۰,۰۷
حمل و نقل	انبار و پارکینگ	۱۰,۶۴	۳,۳۶	۱,۱۱	۰,۲۱	-۷,۲۸
	پایانه حمل بار و مسافر	۱۸,۰۴	۱۶,۵۷	۱,۸۹	۱,۰۲	-۱,۴۷
	شبکه معابر	۳۲۶,۶۹	۲۹۸,۱۶	۳۴,۲۱	۱۸,۳۲	-۲۸,۵۳
فضای سبز	فضای بازی کودکان	–	۱۵,۰۳	–	۰,۹۲	۱۵,۰۳
	پارک	۱,۸۸	۵۶,۴۳	۰,۲۰	۳,۴۷	۵۴,۵۵
	فضای سبز	۳,۶۱	۳۱۵,۶۷	۰,۳۸	۱۹,۳۹	۳۱۲,۰۶
	فضای الحاقی	–	۲۳,۴۰	–	۱,۴۴	۲۳,۴۰
		۹۵۴,۹۵	۱,۶۲۷,۹۱	۱۰۰,۰۰	۱۰۰,۰۰	۶۷۲,۹۶

شاخص عدالت بین کاربری‌ها

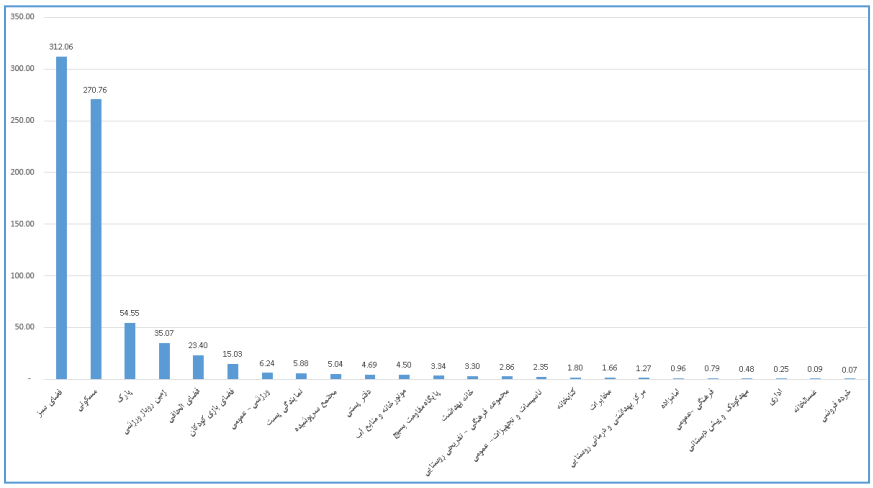
از منظر جغرافیای عدالت، عدالت اجتماعی در سکونتگاه‌ها معادل با توزیع فضایی عادلانه امکانات و منابع میان مناطق مختلف و تأمین دسترسی برابر ساکنین به این منابع تلقی می‌شود؛ چراکه توزیع ناعادلانه آن‌ها می‌تواند زمینه‌ساز بروز بحران‌های اجتماعی و اختلالات فضایی گردد. باتوجه به محدودیت در دسترسی به داده‌های دقیق و رسمی مربوط به سرانه‌های استاندارد در سطح نواحی روستایی استان تهران، در این مطالعه سرانه‌های پیشنهادی مندرج در طرح‌های هادی به‌عنوان مبنای مقایسه با وضعیت موجود درنظر گرفته شده‌اند. بااین‌حال، لازم به تأکید است که تحلیل دقیق‌تر عدالت فضایی مستلزم مقایسه با سرانه‌های استاندارد ملی یا منطقه‌ای است که پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی موردتوجه قرار گیرد.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

براساس نتایج، بیش‌ترین کمبود درمیان کاربری‌ها به‌ترتیب مربوط به فضای سبز (۳۱۲/۰۶ مترمربع)، کاربری مسکونی (۱۷۰/۷۶ مترمربع)، پارک (۵۴/۵۵ مترمربع)، زمین ورزشی روباز (۳۵/۰۷ مترمربع) و فضای الحاقی (۲۳/۴۰ مترمربع) است. پس از آن، کمبود در کاربری‌هایی چون فضای بازی کودکان، فضای ورزشی سرپوشیده، نمایندگی پست، مجتمع‌های چندمنظوره و دفاتر پستی نیز مشهود است. سایر کاربری‌های نیازمند توسعه در تصویر (۸) ارائه شده‌اند.

این تحلیل که گویای شکاف قابل‌توجه میان وضعیت موجود و وضعیت مطلوب در زمینه کاربری‌های زیربنایی و خدماتی است، بیان‌گر نوعی بی‌عدالتی فضایی در توزیع زیرساخت‌های اساسی در نواحی روستایی است. دراین‌میان، نقش طرح‌های هادی نیز در بروز این نابرابری‌ها قابل‌تأمل است؛ چراکه غالب این طرح‌ها با رویکردی کالبدی‌محور تهیه شده‌اند و کمتر به نیازهای اجتماعی و عدالت‌محور ساکنین روستایی توجه داشته‌اند. این مسئله موجب شده است تا برخی کاربری‌های خدماتی و زیربنایی؛ به‌ویژه در روستاهای کمتر برخوردار، نادیده گرفته شده یا سهم اندکی از توسعه به آن‌ها اختصاص یابد. این امر با مفاد بیانیهٔ گام دوم انقلاب اسلامی نیز قابل‌تطبیق است؛ جایی‌که بر ضرورت برقراری عدالت در توزیع امکانات عمومی، مقابله با تبعیض و توجه ویژه به مناطق محروم و کمتر برخوردار به‌عنوان محورهای راهبردی تأکید شده است.

شکل ۸: نمودار توزیع کمبود کاربری‌های روستایی استان تهران

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

شاخص عدالت اجتماعیِ فضایی

در این مطالعه برای ارزیابی شاخص عدالت اجتماعی فضایی (بین سکونتگاه‌ها) از تکنیک وایکور استفاده شد. مقایسه میانگین مقادیر Q بین شهرستان‌های مورد مطالعه در جدول (۶) درج شده است. نظر به این‌که براساس ضوابط مدل وایکور مقادیر Q کوچک‌تر دارای رتبه بالاتر می‌باشد؛ لذا می‌توان گفت بیش‌ترین شکاف عدالتی مربوط به روستاهای شهرستان شمیرانات و پس از آن روستاهای شهرستان شهریار و دماوند می‌باشد. بهترین وضعیت شاخص عدالت کاربری زمین در بین روستاهای موردمطالعه مربوط به روستاهای شهرستان فیروزکوه و ری می‌باشد. هرچند نتایج آزمون تجزیه واریانس یک‌طرفه نشان داد اختلاف معناداری از نظر آماری بین شهرستان‌های موردمطالعه وجود ندارد.

این تحلیل که بیان‌گر اختلاف سطح دسترسی به کاربری‌های اساسی میان سکونتگاه‌های روستایی در شهرستان‌های مختلف است، مؤید وجود نوعی نابرابری فضایی و شکاف عدالت اجتماعی در مقیاس منطقه‌ای می‌باشد. این مسئله به‌روشنی با اصول و تأکیدات بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی قابل‌تطبیق است، جایی‌که بر ضرورت سنگین کردن کفه عدالت در توزیع امکانات، کاهش تبعیض‌های جغرافیایی، شکاف‌های منطقه‌ای و توجه به مناطق کمتر برخوردار تأکید شده است. بنابراین، نتایج به‌دست‌آمده می‌تواند به‌عنوان مبنایی برای جهت‌دهی سیاست‌های توسعه روستایی در راستای تحقق عدالت اجتماعیِ فضایی مدنظر این بیانیه مورداستفاده قرار گیرد.

جدول ۵: نتایج آزمون تجزیه واریانس یک‌طرفه

عنوان	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح‌معناداری
بین گروه‌ها	۰,۱۱۹	٦	۰,۰۲	۰,۷۷۹	۰,۵۹
درون گروه‌ها	۱,٤۷٦	۵۸	۰,۰۲۵		
جمع کل	۱,۵۹۵	٦٤			

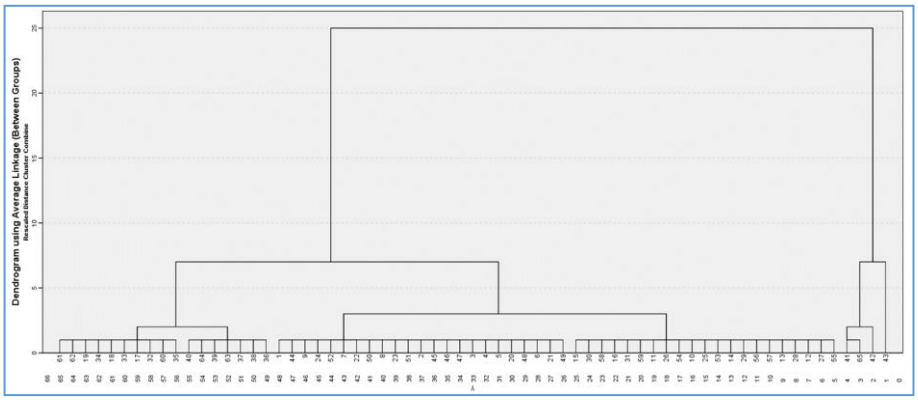
جدول ۶: مقایسه میانگین مقادیر Q براساس مدل ویکور به تفکیک شهرستان‌های مورد مطالعه

شهرستان	میانگین	تعداد	انحراف معیار
شهریار	۰,۲۵٦۷	۵	۰,۱۲۷۸
تهران	۰,۳٦۸۱	۷	۰,۲۰٤۷۷
دماوند	۰,۳٤۲	۹	۰,۲۱۳۳۸

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

شهرستان	میانگین	تعداد	انحراف معیار
ری	۰,٤۱٥۳	۱۰	۰,۳۱۳۹٦
شمیرانات	۰,۱٦۱۷	۷	۰,۱۳٤۷٥
فیروزکوه	۰,٤۳۹٦	۱۰	۰,۲٥٦۱
ورامین	۰,۳۸٥۱	۱٥	۰,۲۱۰٤
میانگین	۰,۳٥	٦٥	۰,۲۲۱۰۷

شکل ۹: دندنوگرام خوشه‌بندی عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستاهای موردمطالعه

تحلیل روابط

یکی از اهداف مطالعه حاضر ارزیابی ارتباط خصوصیات و متغیرهای مرتبط با روستا با شاخص عدالت اجتماعی در کاربری اراضی می‌باشد. در این مطالعه ارتباط متغیرهای موقعیت جغرافیایی روستا و فاصله آن از مرکز بخش، نوع راه دسترسی، جمعیت روستا، شاخص برخورداری، اجرای طرح هادی روستایی و تیپ روستا با متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت (جدول ۷).

نتایج تحلیل همبستگی حاکی از آن است که تنها متغیرهای اجرای طرح هادی و تیپ روستا دارای همبستگی معناداری با متغیر وابسته است. متغیر طرح هادی به‌صورت ترتیبی (صفر برای روستاهایی که طرح هادی اجرا نشده، یک برای روستاهایی که طرح هادی دردست اجراست و عدد ۲ برای روستاهایی که طرح هادی روستایی اجرا شده است) سنجیده شده است و ضریب

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

همبستگی نشان می‌دهد ارتباط مثبت و معناداری با شاخص عدالت اجتماعی وجود دارد. به‌عبارت-دیگر، در روستاهایی که طرح هادی روستایی اجرا شده است، کاربری‌های موجود روستا اختلاف کمتری با وضعیت مطلوب دارند. هم‌چنین بین تیپ روستا که به‌صورت اسمی سنجیده شده است (پراکنده و متمرکز) نتایج تحلیل همبستگی نشان می‌دهد، شاخص عدالت اجتماعی در روستاهای متمرکز دارای وضعیت بهتری است و کاربری اراضی در روستاهای پراکنده فاصله بیش‌تری با وضعیت استاندارد دارند.

جدول ۷: ضرایب همبستگی بین متغیرهای مستقل با شاخص عدالت اجتماعی

متغیر	مقیاس	نوع همبستگی	ضریب همبستگی
فاصله از مرکز بخش	نسبتی	پیرسون	۰/۰۷۸^{ns}
جمعیت روستا	نسبتی	پیرسون	۰/۰۰٤ ^{ns}
شاخص برخورداری	نسبتی	پیرسون	-۰/۰۸۷ ^{ns}
اجرای طرح هادی	ترتیبی	اسپیرمن	۰/۳۲۰*
تیپ روستا (پراکنده)	اسمی	ضریب اتا	۰/۳۳۳*

*ns به‌ترتیب معنادار در سطح ۵ درصد و بی‌معنا.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

تحقق عدالت اجتماعی در توزیع کاربری‌های اراضی روستایی از الزامات بنیادین توسعه‌پایدار از منظر تمدن اسلامی است. توزیع عادلانه منابع و کاربری‌ها نه‌تنها به بهبود کیفیت زندگی روستاییان کمک می‌کند، بلکه به‌عنوان ابزاری برای کاهش نابرابری‌ها و جلوگیری از بروز ناهماهنگی‌های فضایی در روستاها عمل می‌کند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در بسیاری از روستاهای مورد بررسی، نابرابری در دسترسی به کاربری‌های اساسی مانند فضای سبز، فضاهای ورزشی و خدمات عمومی وجود دارد. یکی از دلایل اصلی این وضعیت، کالبدی‌محور بودن طرح‌های هادی است که عمدتا به جنبه‌های ساختمانی و مهندسی فضا پرداخته و ابعاد عدالت اجتماعی و نیازهای واقعی ساکنان را نادیده گرفته است. این رویکرد باعث شده بسیاری از مسائل اجتماعی، مانند کمبود فضاهای عمومی، در فرآیند برنامه‌ریزی به حاشیه رانده شوند. مطابق با بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی، تحقق «عدالت» در همه ابعاد آن، به‌ویژه در بُعد فضایی و منطقه‌ای،

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

پیش‌نیاز رسیدن به تمدن نوین اسلامی است. در این بیانیه نیز بر رفع نابرابری‌ها، توزیع عادلانه منابع، توجه به مناطق کم‌برخوردار و ارتقای کیفیت زندگی آحاد جامعه، به‌ویژه در روستاها، تأکید شده است.

علاوه‌براین، نتایج نشان می‌دهد که وضعیت توزیع کاربری‌های اراضی در روستاهای موردمطالعه با استانداردهای مطلوب توسعه کالبدی فاصله دارد. بنابراین، برای تحقق عدالت اجتماعی و بهبود وضعیت سکونتگاه‌های روستایی، بازنگری در سیاست‌های کاربری اراضی و اجرای برنامه‌های توسعه‌ای مبتنی بر عدالت اجتماعی، ضروری است. این پژوهش هم‌چنین بر این نکته تأکید دارد که توزیع عادلانه منابع و کاربری‌های زمین، باید در راستای ارتقای کیفیت زندگی و کاهش نابرابری‌ها در جامعه روستایی شکل گیرد. براساس یافته‌های تحقیق، سه راهبرد کلیدی برای ارتقای عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی پیشنهاد می‌شود:

- **تقویت فضای سبز روستایی:** توسعه فضاهای سبز در روستاها به‌عنوان یکی از اصول حیاتی در ارتقای کیفیت زندگی روستاییان باید در اولویت قرار گیرد. طبق بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی، محیط‌زیست و رفاه مردم از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. ایجاد فضاهای سبز مناسب، مطابق با اصول اسلامی، نه‌تنها از منظر محیط‌زیستی اهمیت دارد، بلکه موجب ارتقای آرامش و بهبود کیفیت زندگی ساکنان می‌شود. بنابراین، لازم است فرهنگ‌سازی میان مدیران و سیاست‌گذاران انجام گیرد و منابع لازم برای توسعه این فضاها تخصیص یابد؛ چون از دیدگاه بیانیه، باتوجه به تأکید بر محیط زیست و رفاه عمومی، یکی از مصادیق تحقق عدالت و حفظ حقوق نسل‌های آینده است.
- **توسعه فضاهای ورزشی و تفریحی:** باتوجه به تغییرات سبک زندگی و نیازهای نوین در روستاها، توجه به فضاهای ورزشی و تفریحی یکی از نیازهای ضروری است؛ چراکه کمبود قابل‌توجه این کاربری‌ها بیان‌گر غفلت از نیازهای نوین سبک زندگی روستایی است. توسعه این فضاها، با تمرکز بر کودکان و جوانان نه‌تنها به بهبود سلامت جسمی و روحی روستاییان کمک می‌کنند، بلکه می‌توانند از مهاجرت‌های بی‌رویه به نواحی شهری جلوگیری کنند و ضمن پاسخ‌گویی به نیازهای نسل نو، به تحقق بندهایی از بیانیهٔ گام دوم نظیر جوان‌گرایی، نشاط اجتماعی و ارتقای سلامت عمومی کمک می‌کند. بیانیهٔ گام دوّم انقلاب اسلامی بر

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

پرورش نسل جوان و ارتقای سلامت جامعه تأکید دارد. بنابراین، توجه ویژه به برنامه‌ریزی برای ایجاد این فضاها، با تأکید بر مشارکت جوانان و به‌ویژه کودکان، می‌تواند عامل مؤثری در کاهش نابرابری‌های اجتماعی باشد.

- **هماهنگی میان نهادهای اجرایی در اجرای طرح‌های هادی:** عدم انسجام نهادی در فرآیند اجرای طرح‌های توسعه فضایی، یکی از موانع تحقق عدالت فضایی در نواحی روستایی است. طرح‌های هادی به‌عنوان ابزارهای اصلی در ساماندهی فضایی روستاها باید به‌شکلی هماهنگ و با مشارکت تمامی نهادهای اجرایی مرتبط، ازجمله فرمانداری‌ها، بخشداری‌ها و دیگر نهادهای ذی‌ربط اجرا شوند. طبق بیانیهٔ گام دوّم انقلاب، هماهنگی و هم‌افزایی بین نهادهای مختلف در مسیر تحقق عدالت اجتماعی و توسعه‌پایدار، از اصول اساسی حرکت به‌سمت تمدن اسلامی است. این هماهنگی و هم‌افزایی باعث ارتقای کارآیی طرح‌های هادی خواهد شد و موجب توزیع عادلانه خدمات و بهبود وضعیت توسعه روستایی خواهد گردید.

درنهایت، نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که تحقق عدالت اجتماعی در کاربری اراضی روستایی مستلزم بازنگری در سیاست‌های توزیع کاربری زمین و برنامه‌ریزی فضایی است. با تأکید بر نیازهای واقعی و اساسی ساکنان روستاها و رعایت اصول عدالت اجتماعی در طراحی و اجرای طرح‌ها، می‌توان به توسعه‌پایدار و متوازن روستایی دست‌یافت. این اهداف می‌توانند با استفاده از اصول مدیریت اسلامی و توجه به تعأمل میان سیاست‌ها و اقدامات اجرایی در راستای بهبود شرایط اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی محقق شوند. البته اگر این بازنگری‌ها با مبانی مدیریت اسلامی و رویکرد گام دوم انقلاب هم‌راستا گردند، مسیر برای توسعه‌ای پایدار، متوازن و مردم‌محور در مناطق روستایی هموار خواهد شد.

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

فهرست منابع

Ebrahimzadeh, Essa and Mojirardakani, Abdolreza. (2016). Urban land use assessment of Ardakan, Fars. Geography and Development, 4 (7), 43-68. (In Persian)

Ahadnejadroshti, Mohammad; Nobakht-Haghighi, Shahab and Ghorbandeh-Alamdari, Morteza. (2013). Evaluation of the spatial distribution pattern of service uses with a social justice approach (case study of Jolfa city). National Conference on Sustainable Architecture and Urban Development, 15 May, Bukan. (In Persian)

Ahmadi, Mohammad and Shamsipour, Ali Akbar. (2019). Analysis of the distribution of public services with a spatial justice approach, case study: Bojnourd city. Research on the geography of urban planning, 8 (1), 73-98. (In Persian)

Asadi, Ahmad and Kalateh-Meimeri, Roqiyeh. (1401). An analysis of the spatial distribution of urban services with a focus on social justice and an emphasis on citizen satisfaction (case study: Mashhad District 11). Journal of Applied Research in Geographical Sciences, 22 (64), 163-179. (In Persian)

Eskandari-Noodeh, Mohammad and Khoshdelan, Mojgan. (2012). Spatial analysis of population dispersion and service distribution in Bandar-e-Anzali city based on TOPSIS model. Journal of Geography and Environmental Sustainability, 2 (3), 25-44. (In Persian)

Athari, Seyyed Kamal. (2012). Justice in Space. Haft Shahr Magazine, 3 (9 and 10), Tehran: Urban Development and Improvement Organization. (In Persian)

Afrahteh, Hassan; Riahi, Vahid and Hamid, Sarai. (2016). Evaluating spatial justice in the distribution of rural services in the counties of Isfahan province. Quarterly Journal of Land Planning, 8 (1), pp. 57-81. (In Persian)

Afrogh, Emad. (1998). Space and Society: Space and Social Inequality: Presenting a Model for Spatial Segregation and Its Consequences. Tehran: Tarbiat Modares University Press. (In Persian)

Aminzadeh, Bahram; Roshan, Mina. (2012). Evaluation of methods for measuring spatial justice in urban land use distribution, case study: Qarzvin city. Armanshahr Journal of Architecture and Urban Planning, 13, 243-258. (In Persian)

Imani, Bahram and Rahimizad, Mir Mohammad. (2019). Dimensions of spatial justice affecting the quality of life in the villages of Ardabil city. Geographical Research, 34 (3), 377-388. (In Persian)

Badri, Seyed Ali; Faraji-Sabkabar, Hassan Ali; Javdan, Mojtaba; and Sharafi, Hojatollah. (2012). Ranking the sustainability level of rural areas based on the VAIKOR model, case study: villages in Fasa County, Fars Province. Geography and Development, 10(26), 19-1. (In Persian)

Bazi, Khodar Rahm and Abdolhaipourhaghiqi, Abolfazl. (2013). Analysis of spatial distribution of urban services based on people's demand (case study: Estahban city). Journal of Geography and Environmental Planning, 24 (1). (In Persian)

Pourahmad, Ahmad; Hatami-Nejad, Hossein, Ziari, Keramat-Allah, Faraji-Sabkabar, Hassan-Ali and Vafaei, Abuzar. (2014). Survey and evaluation of urban land use from the perspective of social justice, Kashan case study. Land Planning, 6 (2), 179-208. (In Persian)

Pourmohammadi, Mohammadreza. (2003). Urban Land Use Planning. Tehran: Samt Publications. (In Persian)

Pirian-Kalat, Omid; Shakour, Ali; Rasti-Fard, Somayeh and Teymouri, Samaneh. (2013). Analysis of the dispersion pattern of public services based on the spatial justice approach, case study: Jahrom city. Geographical Planning of Space, 13 (1), 113-134. (In Persian)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Tavakoli-Nia, Jamileh; Moslemmi, Arman; Firoozi, Ebrahim and Bandani, Sara. (2015). An analysis of population distribution and distribution of urban services based on spatial justice, case study: Ardabil city. Research on the geography of urban planning, 3 (3), 258-308. (In Persian)

Hatami-Nejad, Hojat; Kalantari-Khalil-Abad, Hossein; Alikhani, Hoda; Tarshizi, Mahsa and Bajlal, Raheleh. (2019). Analysis of social justice with emphasis on spatial distribution of urban uses and level of citizen satisfaction in Region 1 of Mashhad metropolis. Specialized scientific quarterly journal of urban design studies and urban research, 3 (1), 1-14. (In Persian)

Hatami-Nejad, Hossein and Rasti, Imran. (2006). Social justice and spatial (regional) justice: A review and comparison of the theories of John Rawls and David Harvey. Geographical Quarterly of the Land, 3 (1), 38-50. (In Persian)

Hatami-Nejad, Hossein; Farhoudi, Rahmat-Allah and Mahmoudpourjabari, Morteza. (2008). Analysis of social inequality in the enjoyment of urban services, case study: Esfarayen city. Human Geography Research, 65, 71-85. (In Persian)

Hatami-Nejad, Hossein; Vahedian-Beiki, Leila and Pernon, Ziba. (2014). Measuring the spatial distribution pattern of urban services in Tehran's 5th district using the entropy and Williamson model. Quarterly Journal of Geographical Research, 3 (29), 17-28. (In Persian)

Hosseini-Jonbazhi, Farzaneh; Karimi, Aram. (1400). Investigating the distribution of urban land use factors in urban development plans from the perspective of social justice (case study: Sabzevar city). Quarterly Journal of Human and Environment, 59, 123-140. (In Persian)

Heydari-Chianeh, Rahim; Mohammadi-Torkmani, Hojjat and Vaezi, Musa. (2017). An analysis of spatial justice and medical uses based on GIS, case study: Tabriz metropolis. Hospital, 3 (16), 19-29. (In Persian)

Khademnejad, Ali; Ezzat Panah, Bakhtiar and Shams-aldini, Ali. (2019). Spatial analysis of factors affecting the distribution of urban services with a spatial justice approach (case study: Maku County areas). Quarterly Journal of Tourism Space Geography, 10 (37), 83-95. (In Persian)

Khakpour, Barat Ali; Lotfollahi, Samaneh and Yaqouti, Fatemeh. (2017). Survey and evaluation of land use in Mashhad city from the perspective of social justice. International Conference on Urban Planning and Management, Mashhad, 25-26 May. (In Persian)

Khoshroui, Ghahraman. (2006). Social Justice and Urban Space. National Conference on Urban Development. (In Persian)

Dadashpour, Hashem, Alizadeh Bahram, Rostami Faramarz. (2015). Explaining the conceptual framework of spatial justice in urban planning with a focus on the concept of justice in the Islamic school. Naqsh-e Jahan Quarterly, 5 (1), 75-84. (In Persian)

Davari-Nejad-Moghaddam, Masoud; Akhbari, Elham and Seyed-Kazemi, Nayreh. (2018). Survey and analysis of urban service utilization from the perspective of social justice (case study: District 1 of Mashhad metropolis). International Conference on Modern Studies in Civil Engineering, Architecture and Urban Planning with an Iranian-Islamic Approach, 20 December, Sajjad University of Technology. (In Persian)

Rajabi, Sajjad; Valizadeh, Reza; Sattarzadeh, Dariush; Panahi, Ali; and Mahboubi, Ghorban. (2011). Analysis of the spatial distribution of urban public services from the perspective of social justice in the spatial structure of Tabriz metropolis. Scientific Journal of Geography and Planning, 25 (78), 159-177. (In Persian)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Rezavian, Mohammad Taghi and Bayramzadeh, Habib. (2008). The performance of small city management in land use planning (case study: Bonab city). Geographical Research, 40 (63), 101-114. (In Persian)

Roustaei, Shahrivar; Babaei, Elinaz and Kamelifar, Zahra. (2013). Evaluating spatial justice in the distribution of urban services, a case study of Tabriz metropolis. Geographical Spatial Planning, 3 (10), 81-100. (In Persian)

Ziari, Keramatullah. (2003). Urban Land Use Planning. Yazd: Yazd University Press. (In Persian)

Ziari, Yousef Ali and Moradabadi, Farahnaz. (2016). Urban land use analysis with a social justice approach using the Williamson index and dispersion coefficient, a case study of neighborhoods in District 1, District 9, Tehran. (In Persian)

The Fourth National Conference on Sustainable Development in Geography and Planning, Architecture and Urbanism, July 4, Tehran. (In Persian)

Sasanpour, Farzaneh; Mostafavi-Saheb, Soran and Ahmadi, Mazhar. (2015). Analysis of spatial inequality in the enjoyment of urban service uses (Case study: 22 districts of Sanandaj city). Journal of Urban Research and Planning, 6 (23), 114-95. (In Persian)

Sharifi, Abdolnabi. (2006). Social Justice and the City: An Analysis of Regional Inequalities in the City of Ahvaz. PhD Thesis in Geography and Urban Planning, University of Tehran. (In Persian)

Shekouei, Hossein. (1999). New Perspectives in Urban Geography. Volume 1, Tehran: Samt Publications. (In Persian)

Shekouei, Hossein. (2003). New Thoughts in the Philosophy of Geography. Volume 1, Tehran: Gitashenas Publications. (In Persian)

Shekouei, Hossein. (2015). Environmental Philosophies and Geographical Schools. Tehran: Institute of Geography and Cartography. (In Persian)

Shamai, Ali; Teymouri, Somayeh and Bahrami-Asl, Hossein. (2016). Spatial analysis of population and urban services with a spatial justice approach (case study: Khorram-Abad city). Geographical Quarterly of the Land, 13 (49), 47-64. (In Persian)

Shamshiri, Ali Reza, Shamshiri, Ebrahim. (2019). The Role of Justice in Modern Islamic Civilization. National Conference on Civilization-Building Components in the Second Step of the Revolution Manifesto, Mashhad. (In Persian)

Salehpour, Shamsi and Afrakhet, Hassan. (2016). Analysis of the level of development of health services from the perspective of spatial justice (case study: rural settlements of West Azerbaijan province). Human Settlement Planning Studies (Geographic Perspective), 11 (36), 34-17. (In Persian)

Zarrabi, Asghar; Rezaei, Meysam; Naderi, Behnam and Karimi, Behrouz. (2014). Land use assessment and analysis of Kazerun city using GIS. Journal of Geography and Planning, 18 (50), 207-234. (In Persian)

Zarrabi, Asghar; Gholami-Bimorgh, Younes and Mousavi, Seyed Ali. (2009). Land use study of Noorabad Mamasani city using geographic information system. Journal of Urban and Regional Studies and Research, 1 (1), 25-50. (In Persian)

Zarrabi, Asghar and Moghani-Rahimi, Behnam. (2006). The impact of globalization on social justice with emphasis on spatial justice. Political-Economic Information, 21 (4-3), 106-113. (In Persian)

Ashouri, Fatemeh and Shams, Majid. (2012). Analysis of land use distribution with emphasis on social justice in regions 1 and 4 of Rasht using AHP model. Geography and Regional Planning, 12 (2), 142-167. (In Persian)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Abdi, Ali; Rahmani, Bijan and Taj, Shohreh. (2019). Analysis of spatial inequalities in the distribution of urban services from the perspective of spatial justice, case study: Qarchak County. Journal of Tourism Space, 9 (33), 69-88. (In Persian)

Ezzat Panah, Bakhtiar; Sobhani, Nobakht; Rashidi, Asghar and Hesari, Ebrahim. (2015). Investigating the distribution of urban land use factors in urban development plans from the perspective of social justice, case study: Shahin Dej city. Bi-Quarterly Journal of Urban Ecology Research, 6 (2), 49-64. (In Persian)

Ali-Akbari, Ismail; Emad-Al-Din, Azra. (2011). Quantitative and qualitative assessment of urban land use with emphasis on distribution system and neighborhood pattern (Case study: a district of Gorgan city). Human Geography Research, 79, 157-172. (In Persian)

Omranzadeh, Behzad. (2019). Strategic Model of Social and Spatial Justice in the Ideal Islamic City. Proceedings of the Fourth International Congress of Islamic Humanities, Tehran, 175-202. (In Persian)

Ferdowsi, Sajjad and Shokri-Firoozjah, Pari. (2014). An analysis of the hierarchy of districts in Damghan city with a social justice approach. Social Development, 8 (3), 173-196. (In Persian)

Ferdowsi, Sajjad and Shokri-Firoozjah, Pari. (2014). An analysis of the hierarchy of districts in Damghan city with a social justice approach. Social Development, 8 (3), 173-196. (In Persian)

Firoozeh, Shahrzad. (2017). Spatial analysis of some service uses in Shiraz city with a social justice approach. Third Annual Conference on Architecture, Urban Planning and Urban Management Research, May 11, Shiraz: Safiran Rah Mehrazi Institute of Architecture and Urban Planning. (In Persian)

Ghorbani, Mehdi; Mehrabi, Ali Akbar; Tharvati, Mohammad Reza and Nazari Samani, Ali Akbar. (2010). Study of population changes and their effects on land use changes (case study: Bala Taleghan region), Rangeland and Watershed Management (Iranian Natural Resources), 63 (1), 75-88. (In Persian)

Farzaneh, Mohammad Baqer; Khayat, Ali and Safarpour, Hadi. (2018). Explanation of the factors of creating a new Islamic civilization from the perspective of the Supreme Leader. Islamic Social Research, 24 (3), 177-206. (In Persian)

Kashfi-Doost, Dayman and Haji-Nejad, Ali. (2015). Urban land use assessment with a sustainable development approach (case study, Piranshahr). Land Planning, 7 (1), 71-94. (In Persian)

Karkehabadi, Zeinab; Tadini, Masoumeh and Almasi-Mafidi, Hossein. (2014). Investigating and evaluating the distribution of urban services from the perspective of spatial justice (case study: Bumehan city). Quarterly Journal of Urban Management, 13 (36), 247-268. (In Persian)

Koushaneh, Roshan; Ezzatpanah, Bakhtiar and Mousavi, Mirnajaf. (2019). Analysis of spatial distribution of urban public service uses using Williamson index method (Case study: Tabriz metropolis). Quarterly Journal of New Perspectives in Human Geography, 11 (4), 221-205. (In Persian)

Marsousi, Nafiseh. (2004). Spatial Analysis of Social Justice in Tehran. Municipalities Research-Educational Monthly, Municipalities Organization Publications. (In Persian)

Mushfaqifar, Shokofeh; Ezzatpanah, Bakhtiar and Mousavi, Mirnajaf. (1400). Evaluation of urban services in ten areas of Tabriz metropolitan city. Quarterly Journal of Geography and Environmental Studies, 10 (37), 79-98. (In Persian)

Motahari, Morteza. (1995). A Journey in Nahj al-Balaghah, Tehran, Sadra Publications, 12th edition. (In Persian)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Malekshahi, Gholam Reza and Vakili, Sahebeh. (2016). Investigating the distribution of public services based on social justice using an integrated access model (case study: Saqqez). Quarterly Journal of Urban Structure and Function Studies, 4 (13), 70-85. (In Persian)

Mousavi, Mirnajaf. (2012). Sustainable city form and social justice, case study: Miandoab city. Human Geography Research, 80. (In Persian)

Mirabadi, Mustafa. (2015). Spatial Analysis and Explanation of Social Inequalities in Urban Areas of Mahabad. PhD Thesis, Geography and Urban Planning, Islamic Azad University, Tehran Science and Research Branch. (In Persian)

Mirabadi, Mustafa. (1401). Evaluation and analysis of land use planning in urban development plans from the perspective of spatial justice (case study: Mahabad city detailed plan). Quarterly Journal of Geography and Regional Planning, 12 (2), 113-89. (In Persian)

Mirzazadeh, Roohollah; Nazmfar, Hossein and Ghanbari, Abolfazl. (1402). Analysis of spatial justice in land use distribution in neighborhoods of Tabriz city. Environmental Science Studies, 8 (1), 6104- 6092. (In Persian)

Nazmfar, Hossein; Eshghi-Chaharborj, Ali and Montazeri, Faramarz. (2016). Measuring spatial justice in development distribution using the integration model (case study: cities of Ardabil province). Journal of Geography and Environmental Studies, 5 (19), 7-22. (In Persian)

Naimi, Kiyomars and Babaei-Aghdam, Fereydoun. (2017). City and Spatial Justice; An Analysis of the Distribution of Urban Public Services in the Twenty-Two Districts of Sanandaj City. Journal of Geographical Spatial Planning, 7 (23), 173-186. (In Persian)

Harvey, David. (1990) (1996). Social Justice and the City. Translated by: Farrokh Hesamian, Mohammad Reza Haeri and Behrouz Manadi-Zadeh, Tehran: Publishing Company of Urban Planning and Processing, affiliated with Tehran Municipality. (In Persian)

Warsi, Hamid Reza; Ghaed Rahmati, Safar and Bastani-far, Iman. (2008). Comparative study of urban public services distribution from the perspective of social justice, case: Zahedan. Journal of Geography and Development, 11, 139-156. (In Persian)

Alvandipour, Nina and Dadashpour, Hashem. (2018). Meta-methodology of research related to spatial justice at the urban scale in Iran during the period 2004-2015. Urban Ecology Research, 9 (2), 63-74. (In Persian)

Yasuri, Majid; Emami, Seyedeh Fatemeh and Sojoodi, Maryam. (2016). Spatial justice in the use of facilities and services in rural settlements of rural districts of Gilan province. Applied Research in Geographical Sciences, 16 (41), 116-95. (In Persian)

Yaghfouri, Hossein; Ghasemi, Sajjad and Rahmani, Malihe. (2017). Investigating spatial justice in the distribution of services with emphasis on urban management (Case study: neighborhoods of District 19 of Tehran). The First International Conference and the Eighth National Conference on Urban Planning and Management, 24 Ordibehesht, Mashhad, Islamic City Council of Mashhad - Ferdowsi University of Mashhad - Municipality and Research Center of Islamic City Council of Mashhad. (In Persian)

Yaghfouri, Hossein and Kashfi-Doost, Daman. (2016). Distribution of urban services and facilities with a social justice approach, case study: Piranshahr city. Geography and Urban-Regional Planning, 19, 55-70. (In Persian)

Yousefi, Mahdieh; Vaziri, Majid and Yaqouti, Ebrahim. (1403). The approach of the Second Step Declaration of the Islamic Revolution towards economic and administrative corruption and its prevention mechanisms in Iranian criminal law. Quarterly Journal of Comparative Criminal Jurisprudence, 4 (1), 63-78. (In Persian)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Acocella, Nicola. (2002). *Theories of Justice, Social Condition and personal responsibility in Roemer's Contribution*. University of Rome' La, Sapienza. https://www.researchgate.net/publication/46467912

Ajzaa Shokohi, M, Baratali, kh. Danaeifard, A. (2012). Analysis of the spatial distribution of medical centers in Mashhad Using GIS. *the Fourth Conference on Planning and Urban Management*, Mashhad. (In Persian)

Bazi, K. H., Abdullahpoor, H. (2013). Analysis of the spatial distribution of urban services based on the will of the people (Case Study: Estahban). *Geography and Environmental Planning*, 24 (1), 201-214.

Bello, Muhammad Umar, Kuna, Ahmed Ibrahim, Idris, Ibrahim, Adekunle, Usman Mohammed, Akuyam, Sani Ibrahim (2019). National land policy for social justice and economic growth in Nigeria: systematic review of literature. *International Academic Conference on Inclusive and Integrated Strategies for African Development Sustainable Development on 15th August*, 2019 @ University of Abuja Teaching Hospital, Gwagwalada, Abuja F.C.T., Nigeria. https://www.researchgate.net/publication/335292087

Beriaji, F., Hatami Nezhad, H., & Eghbali, N. (2019). Spatial inequality and its impact on urban space quality. *Journal of New Attitudes in Human Geography*, 11(3):1-24.

Beriasolice, h. (2010). *Patterns of land use change analysis, translation Rafiean M. and M. Mahmoudi, printing*. publishing Lightning.

Chance, K. R. (2015). Transitory Citizens: Contentious Housing Practices in Contemporary South Africa. *Social Analysis*, 59 (3), 62-84. https://www.researchgate.net/publication/284355340

Dimitrovski, D. D., Tomislav Todorovic, A., Djordje Valjarevic, A. (2012). Rural Tourism and Regional Development: Case Study of Development of Rural Tourism in the Region of Gruţa, Serbia. *Procedia Environmental Sciences*, 14, 288-29. https://www.researchgate.net/publication/257728308

Gharakhloo, M. & Sharifi, A. (2004). Creation, Physical Development & Social-economic Situation of Bored Towns (Case Study: Ein Sector 2 Ahvaz). *Journal of Geographical Research*, 50, 87-101. (In Persian)

Gorbanian, n. (1999). Looking at poverty from the perspective of criminology, *a useful*, 17. (In Persian)

Gray, Robert. (2002). *Social Accounting Project and Accounting Organization and Society Privileging Engagement*. Imaging New Accounting Organizations and Society.

Hammelman, Colleen. (2022). Entanglements of Social Justice, Sustainability Governance, and Land Tenure: A Literature Review. *Greening Cities by Growing Food*, First Online: 03 January, 21–40. https://www.researchgate.net/publication/357543328

Harvey, d. (1997). *Social Justice and City, translations Farrokh Hsamyan and Mohammad Haeri and bahroz monadizadeh.* Tehran processing enterprises and urban planning.

Hu, R.,. Dong, S., Zahao, Y., Hu, H., Li, Z. (2013). Assessing Potential Spatial Accessibility of Health Services in Rural China: A Case Study of Donghai County. *International Journal for Equity in Health*, 12 (1), 35. https://equityhealthj.biomedcentral.com/articles/10.1186/1475-9276-12-35

Kalantari, Khalil. (2001). Regional Planning and Development, Khosibin Publication, Tehran. (In Persian)

Archive of SID.ir

Archive of SID.ir

Khechen, Mona. (2013). Economic and social commission for western Asia (ESCWA). *E/ESCWA/SDD/Technical*, Paper.9, 16 December. https://digitallibrary.un.org/record/1324339?v=pdf

Lai, L.W., Chau, K., Cheung, P.A.C. (2018). Urban renewal and redevelopment: Social justice and property rights with reference to Hong Kong's constitutional capitalism. *Cities*, 74, 240-248.

Laurent, E., (2011). Issues in environmental justice within the European Union. *Ecological Economics*, 70 (11),1846-1853.

Ligmann-Zielinska, A. (2016). Spatial Optimization. *The International Encyclopedia of Geography*: 1–6.http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118786352.wbieg0156/abstr act; jsessionid=BB7FA4B38B8D8FB2234B607D22178806.f04t02.

Mahmud, Shoaib, Ehsanul Huq, Mohammad, Kar, Armita, Mashraky, Rafsun, Khatun, Farzana, Islam, Ishrat, and Mohammad Shakil Akther. (2023). Managing Development of Fringe Areas in Dhaka City: "Land Readjustment" as a Technique for Sustainable Future Development Ensuring Environmental and Social Justice. *International Journal of Undergraduate Research and Creative Activities*, 6 (3). https://digitalcommons.cwu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1142&context=ijurca

Maleki, S. (2003). Sustainable cities and sustainable urban development. *housing and the Quarterly*, 102. (In Persian)

Opricovic, S., Tzeng H. (2004). Decision Aiding Compromise solution by MCDM methods: A comparative analysis of VIKOR and TOPSIS. *European Journal of Operational Research*, 156, 445-455. https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0377221703000201

Pruitt, L.R.,. Showman, B. (2014). Law Stretched Thin: Access to Justice in Rural America. *South Dakota Law Review*, 59, 468-512. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2480748

Rawls, John. (1971). *A Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts. 27.

Revington, Nick. (2015). Gentrification, Transit, and Land Use: Moving Beyond Neoclassical Theory. *Geography Compass*, 9 (3), 152-163. https://doi.org/10.1111/gec3.12203.

Tarrant, M. A., Cordell, H. K. (2010). Environmental Justice and the Spatial Distribution of Outdoor Recreation Sites: An Application of Geographic Information Systems. *Journal of Leisure Research*, 31 (1), 18. https://www.nrpa.org/globalassets/journals/jlr/1999/volume-31/jlr-volume-31-number-1-pp-18-34.pdf

Tigabu Mengie, Legesse. (2015). Urban land acquisition and social justice in Ethiopia. *haramaya law review*, 4 (1), 129- 141. http://researchaffairs.haramaya.edu.et/wp-content/uploads/2017/10/Vol.-4-Issue-1.pdf

Watson, Sophie. (2019). *Spatial Justice in the City*. Published November 8, 2019 by Routledge.

Yazdani, Mohammad Hassan, Firoozi Majandeh, Ibrahim. (2015). Study of the spatial distribution of public utilities from the perspective of spatial justice, Case study: Ardebil City. *Geography and Planning*, 21 (61), 383- 363. (In Persian)

Archive of SID.ir